



УЈЕДИЊЕНИ
У ВЈЕРИ

ЗАШТИТА ДЈЕЦЕ И РОДНО ЗАСНОВАНО НАСИЉЕ:

Перцепција, ставови и праксе у Босни И Херцеговини

Сарајево, 2023. године



Финансира Европска унија



MRV BiH - МРВ БиХ

MEĐURELIGIJSKO VIJEĆE U BOSNI I HERCEGOVINI
МЕЂУРЕЛИГИЈСКО ВИЈЕЉЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
Interreligious Council in Bosnia and Herzegovina



World Vision

БХ ФОНДАЦИЈА

Анализе и интерпретације налаза истраживања извршио је тим специјализоване агенције Evidence-Based Development International, а на темељу дефинисаних захтјева од стране организације World Vision у Босни и Херцеговини.

Садржај

Садржај.....	2
1. Шта представља овај документ и како га користити?.....	3
2. Методолошки оквир и узорак	4
2.1. Методе истраживања.....	4
2.2. Ограничења истраживања.....	4
2.3. Опис узорка.....	5
3. Резултати и интерпретација.....	8
3.1. Перцепција о присутности насиља у заједници (Физичко, психичко и сексуално насиље) ..	8
3.1.1. <i>Психичко насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и доб</i> <i>исјијаника</i>	10
3.1.2. <i>Физичко насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и доб</i> <i>исјијаника</i>	14
3.1.3. <i>Сексуално насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и доб</i> <i>исјијаника</i>	18
3.2. Перцепција о ризичним мјестима за доживљавање насиља	22
3.3. Разумијевање родно заснованог насиља.....	24
3.4. Учешће жена у јавном животу	29
3.5. Ставови о родним улогама	33
3.6. Ставови о родно заснованој дискриминацији	37
3.7. Приједлози за унапрјеђење родне равноправности.....	40
3.8. Насиље над дјецом и кршење права дјетета	42
3.8.1. <i>Насиље њрема гјеци</i>	44
3.8.2. <i>Раг гјеце</i>	47
3.8.3. <i>Иденџификација, њријава и њодршка гјеци која су њријавила насиље</i>	50
4. Прилози.....	53
Прилог 1. Методолошки приступ (Дизајн).....	53
Прилог 2. Додатни налази	53

1. Шта представља овај документ и како га користити?

Овај документ представља **технички извјештај о резултатима студије** која је проведена са циљем испитивања **перцепције, ставова и пракси у вези са насиљем над дјецом и родно заснованим насиљем**. С обзиром на циљеве пројекта “УЈЕДИЊЕНИ У ВЈЕРИ ЗА ЗАУСТАВЉАЊЕ НАСИЉА НАД ДЈЕЦОМ И РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА“, у оквиру којег је проведена ова студија, овај извјештај је посебно фокусиран на поређење **разлика између резултата добијених од мушкараца и жена** у узорку, и то посебно у свакој од **старосних категорија (12-17 година, 18-25 година и 25 и више година)**.

Резултати који су приказани и интерпретирани у овом документу првенствено могу служити за врло добро **разумијевање феномена и друштвеног проблема** насиља на дјецом и родно заснованог насиља у Босни и Херцеговини, односно за **креирање будућих акција** које могу донијети позитивне друштвене промјене у локалним заједницама.

2. Методолошки оквир и узорак

2.1. Методе истраживања

У циљу добијања што вјеродостојнијих података, методолошку приступ у прикупљању података у овом истраживању укључио је комбинацију квантитативних и квалитативних метода:

1. **Метод испитивања, примјеном онлајн упитника** (1636 испитаника);
2. **Фокус групно испитивање** са представницима вјерских службеника (1) и са женама (1);
3. **Интервјуи** са женама (3 интервјуа).

Цјелокупни дизајн истраживања је приложен као посебан документ (Видјети Прилог 1).

Као методе обраде података кориштен је **метод инференцијалне и метод дескриптивне статистике**, као и **тематска анализа** приликом обраде квалитативних података.

2.2. Ограничења истраживања

Осим генералних ограничења која са собом носе изнад поменуте методе прикупљања података, посебно је важно истаћи специфична ограничења ове студије.

Један од најважнијих недостатака су ограничења структуре самог упитника. Наиме, код одређеног броја питања утврђена су преклапања у понуђеним одговорима што је довело до смањења могућности анализа, а након чишћења података. Такође, иако се ниво образовања показао као врло релевантно питање у смислу интерпретација резултата, он није могао бити утврђен за више од двије трећине испитаника. Надаље, могућност поређења ставова испитаника из руралних и урбаних средина максимално је ограничена јер упитником нису предвиђена питања којима би се омогућило јасно раздвајање испитаника, као и у случају поређења ставова испитаника у односу на то колико своју породицу сматрају „традиционалном.“ Наиме, резултати су показали да негативне праксе из традиције имају значајну улогу у обиму и врсти насиља над дјецом и женама у Босни и Херцеговини.

Приликом тумачена резултата студије, од изузетне је важности узети у обзир да се ради о **перцепцији испитаника**, а не о њиховим искуствима. Међутим, изузетно је важно што је прикупљање података у оквиру ове студије проведено прије догађаја тешких облика родно заснованог насиља који су се догодили у Босни и Херцеговини (случај тешког убиства жене, који је преношен уживо на

друштвеним мрежама), а који су изазвали велику медијску пажњу и покренули низ друштвених акција. Тако је избјегнут утицај на перцепцију грађана, која би вјероватно била значајно другачија након таквих дешавања.

Када је ријеч о подацима прикупљеним кроз фокус групна испитивања и интервјуе, њихова намјена је да се осигура додатна валидација кроз интерпретацију квантитативних резултата. С обзиром да се ради о пригодном узорку са изузетно ограниченим бројем испитаника, подаци прикупљени кроз квалитативне методе не могу се сматрати валидном базом података, ако се посматрају издвојено.

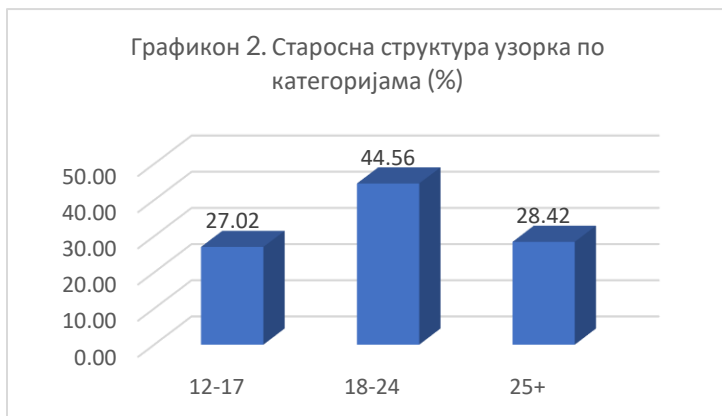
2.3. Опис узорка

Укупан број испитаника/ца у овој студији био је 1636, а они/оне живе из **чак 53 различите локалне заједнице** у Босни и Херцеговини (БиХ). Највећи број испитаника/ца долази из Сарајева (11.49%), Зенице (9.41%), Бање Луке (7.03%), Тузле (7.33%), те Брчког (6.05)% и Бијељине (5.32%).

Из сваке од осталих више од 40 заједница, проценат испитаника у укупном узорку је испод 3.37% (Приказ процента испитаника по заједницама доступан у прилогу 2). На основу тога, може се рећи да је узорак обухватио велике урбане центре, али и мања насеља, као и то да донекле пропорционално прати величину насеља.



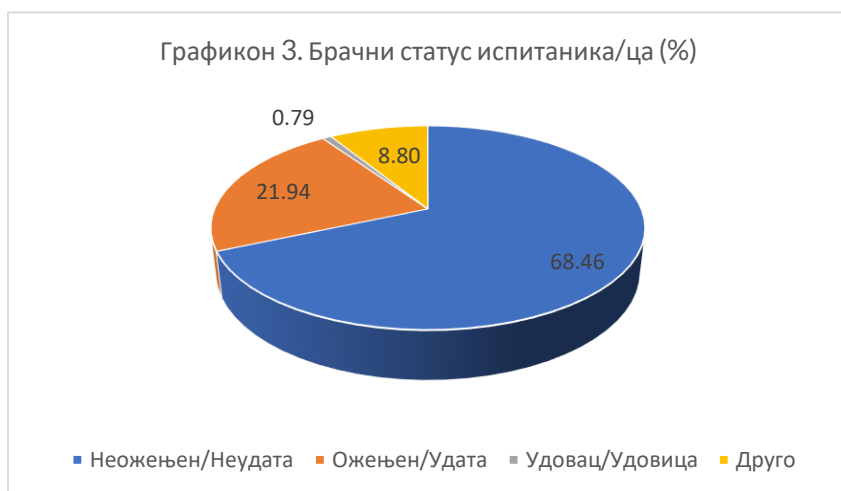
Као што се може видјети на графикону 1, у узорак студије укључен је нешто већи број **жена (58.07%)** него **мушкараца (41.93%)**. Узорак је, такође, врло разнолик када је у питању животна доб испитаника. Испитаници/це су у просјеку стари 23.40 године (СД=9.98), а највећи број њих има 18 година. Ипак, најзначајније за потребе ове студије је обратити пажњу на три старосне или старосне категорије, а које ће бити основ за подјелу узорка у наставку овог документа.



Графикон 2 приказује да највећи број испитаника/ца у узорку спада у категорију **младих** (44.56%; Ж=57.34%, М=42.66%), тј. оних који су навршили 18. годину живота, а нису напунили 25 година. Категорија **дјеце** од 12 до 17 година партиципира са 27.02% (Ж=57.92%, М=42.08%) у овом узорку, а то је приближно једнако удјелу

популације са **навршених 25** и више година живота (28.42%, Ж=59.35%, М=40.65%).

Имајући на уму да двије трећине испитаника из узорка спада у категорију дјеце или младих, са свим је очекиван резултат да **највећи број испитаника није у брачној заједници** (видјети графикон 3). Наиме, тек сваки пети испитаник/ца је у тренутку испитивања био/ла у браку. Посматрамо ли само популацију испитаника од 25+ година, 65.16% су особе које су удате или ожењене, док је само 7.68% таквих међу младима (18-24).



Када је у питању образовање, на темељу

података се може закључити да више од двије трећине особа (70.29%) у узорку похађа неки облик формалног образовања, док остатак (29.71%) истиче да не похађа формално образовање у тренутку провођења ове студије. Међу онима који се више не школују (N=486), изразито и подједнако доминирају они са завршеним факултетом/вишом школом (46.71%) и завршеном средњом школом (44.44%), док је само мали проценат оних који имају само основно образовање (5.35%) и оних техничко или струковно образовање (2.76%). Укупно 4 испитаника/це су навели да немају ни основну школу.

На питање да ли су тренутно запослени, трећина испитаника/ца (32.97%) су истакли да јесу док осталих двије трећине није запослено (67.02%). С обзиром да у БиХ само особе старије од 15 година могу засновати било какав радни однос, из ове анализе искључена су дјеца испод ове



старосне границе, па је анализа проведена на узорку од N=1477 испитаника/ца. Као што је приказано на графикону 4, нешто више од половине запослених има стално запослење, а свака четврта особа је запослена на одређено вријеме. Скоро свака десета особа има приватну фирму, а још мањи проценат исказује да реде хонорарно. Занимљиво је примјетити да је само неколико особа истакло да своје запослење види као бављење

пољопривредом, што може бити посљедица ограничења примијењеног упитника.¹

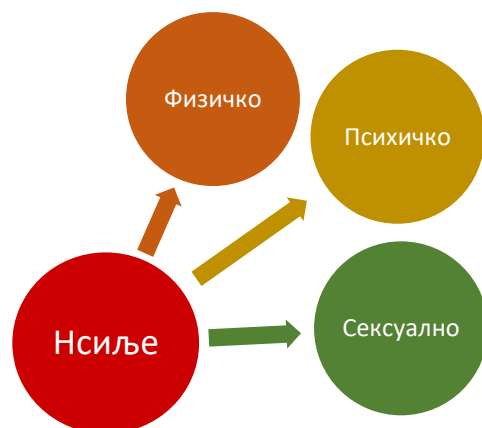
¹ Стиче се утисак да категорија “пољопривреда не припада “врсти запослења”. Такође, ако особа није формално запослена на претходно питање је одговорила „не“, па није добила могућност да исказе став по овом питању.

3. Резултати и интерпретација

3.1. Перцепција о присутности насиља у заједници (Физичко, психичко и сексуално насиље)

Испитивање перцепције о присутности насиља у одабраним заједницама фокусирано је на три форме насиља (физичко, психичко и сексуално насиље), иако поред тих облика постоји и (социо-)економско насиље.² Наравно, свако од ових форми може се појавити у комбинацији са једном или више других.

На основу проведених анализа података, општи је закључак да **постоје значајне разлике у перцепцији мушкараца и жена по овом питању**. Такође, **разлике постоје и у односу на три старосне категорије испитаника** које су у фокусу овог истраживања. Узму ли се у обзир резултати добијени кроз проведене ФГД са вјерским службеницима и групама жена, такав резултат је и очекиван.



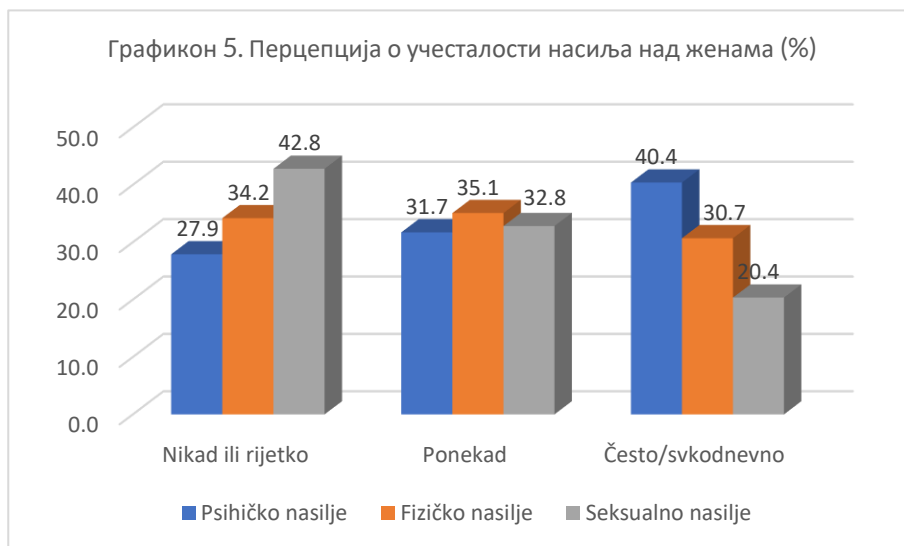
Вјерски службеници који су партиципирали у ФГД истичу да у својим заједницама често чују или препознају насиље над дјецом и родно засновано насиље (РЗН) (Видјети Цитат 1). Међутим, они истичу претпоставку да насиља има значајно више него што се за њега зна, а првенствено над женама

Цитат 1: Вјерски службеник

„Небројено примјера насиља за које знам у својој заједници, а оно је обично базирано на насиљу унутар породице, гдје најчешће мушки чланови неправедно покушавају доминирати над женама и њиховом дјецом“.

и дјецом. Два су основна разлога за то: (1) недовољна знања о томе шта је насиље и РЗН, и (2) неспремност да се прича о насиљу или да се оно пријави, а као посљедица неповјерења у систем и традиционално креираних стигми. Они сматрају да је физичко насиље најлакше препознати, али да су сви други облици насиља врло присутни, посебно истичући и економско насиље (нпр. подјела имовине, школовање женске дјеце).

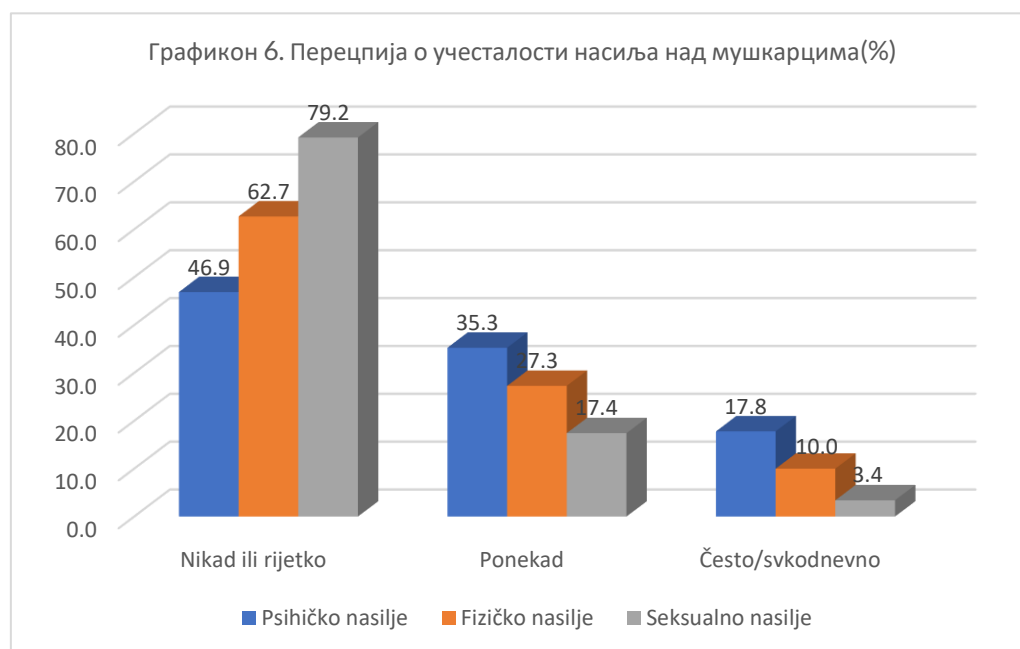
² Видјети описе и дефиниције форми родно заснованог насиља на https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence/forms-of-violence?language_content_entity=en



Графикон 5. приказује перцепцију свих испитаника из узорка истраживања (N=1636) о насиљу над женама у њиховој заједници. Посматрајући резултате може се закључити да испитаници вјерују да се најчешће дешава психичко насиље над женама, а затим физичко и сексуално.

Четири од десет испитаника (40.4%) сматра да се **психичко насиље над женама** дешава често или свакодневно у њиховој заједници, док приближно свака трећа особа из узорка (30.7%) сматра да је **физичко насиље** над женама дешава често или свакодневно. Сваки пети испитаник/ца (20.4%) исказује став да се често или свакодневно над женама дешава **сексуално насиље**. Додатно, приближно једна трећина испитаника/ца (између 31.7% и 35.1%) истиче да се сваки од ових облика насиља дешава понекад у њиховој заједници.

Када је ријеч о насиљу које доживљавају мушкарци, баш као и код насиља над женама, популација испитаника/ца вјерује да они често или свакодневно доживљавају првенствено психичко насиље (17.8%), а затим физичко (10%), па



сексуално (3%). Међутим, већ на први поглед, поређење графикона 6 (који приказује перцепцију о насиљу над мушкарцима) са графиконом 5 указује да испитаници/це сматрају да су жене чешће изложене сваком од наведених облика насиља него мушкарци. Такве закључке посебно потврђује

графикон 7, на којем су приказане вриједности аритметичке средине скорова на понуђеној петостепеној скали,³ кроз коју су испитаници исказали своју перцепцију о учесталости насиља у заједници.

Наиме, могуће је видјети да аритметичка средина на поменутој скали има већу вриједност за сваки од облика насиља (СД за насиље над женама 1.056, 1.053, 1.101; СД за насиље над мушкарцима 0.968, 0.913, 0.849), с тим да је разлика највећа између перцепције о доживљеном сексуалном насиљу.

Иако се налази добијени

кроз квалитативне методе прикупљања података слажу са квантитативним подацима, врло важан налаз је и то да и жене и вјерски службеници из фоку група и интервјуа и сами истичу да **немају довољно знања о облицима и формама родно заснованог насиља.**

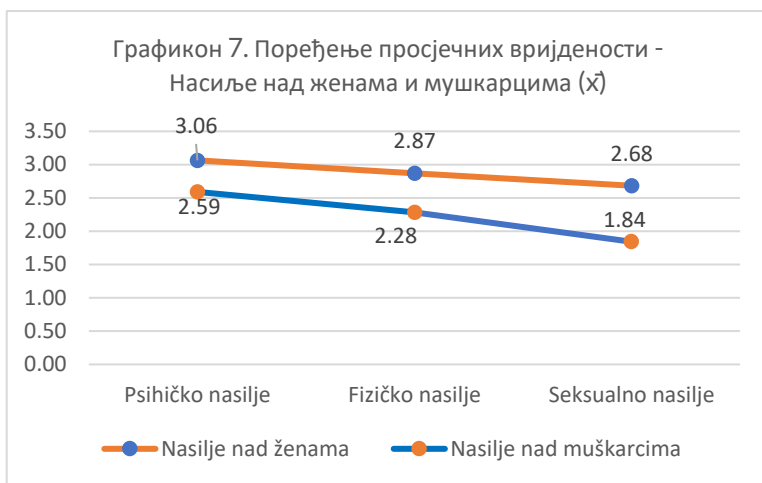
У наставку овог документа ће бити приказани резултати према свакој од форми насиља која ја испитивана кроз приммијењени упитник, али са фокусом на разлике у ставовима жена и мушкараца, као и на разлике у ставовима особа у различитој старосној (12-17 година, 18-24 године, и 25+ година).

3.1.1. Психичко насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и гоб исџиџаника

Претходно приказане анализе показују перцепцију испитаника да је психичко насиље над женама и мушкарцима најучесталије у одабраним заједницама. У односу на став о распрострањености психичког насиља над женама у заједници, мушки и женки испитаници свих старосних категорија се статистички значајно разликују према одговорима које су давали (Видјети Табелу 1). Издвојени резултат, у односу на тему ове студије је да **жене у значајно већем проценту сматрају да се психичко насиље над женама у њиховим заједницама дешава често, за разлику од мушкараца који у мањем проценту имају такву перцепцију.**

Табела 1

³ Вриједности на скали: 1=никада; 2=ријетко; 3=понекад; 4=често; 5=свакодневно



Сйав о расйросйрањеносйи йсихичкој насиља над женама у заједници

12-17 година	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	14.8%	18.8%	27.7%	32.4%	6.3%	100.0%
Мушки	25.3%	24.7%	25.3%	23.7%	1.1%	100.0%
Σ	19.2%	21.3%	26.7%	28.7%	4.1%	100.0%

$\chi^2=18.110; p<0.01$

18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	4.1%	10.0%	28.9%	48.3%	8.6%	100.0%
Мушки	13.5%	26.0%	37.3%	21.2%	1.9%	100.0%
Σ	8.1%	16.9%	32.5%	36.8%	5.8%	100.0%

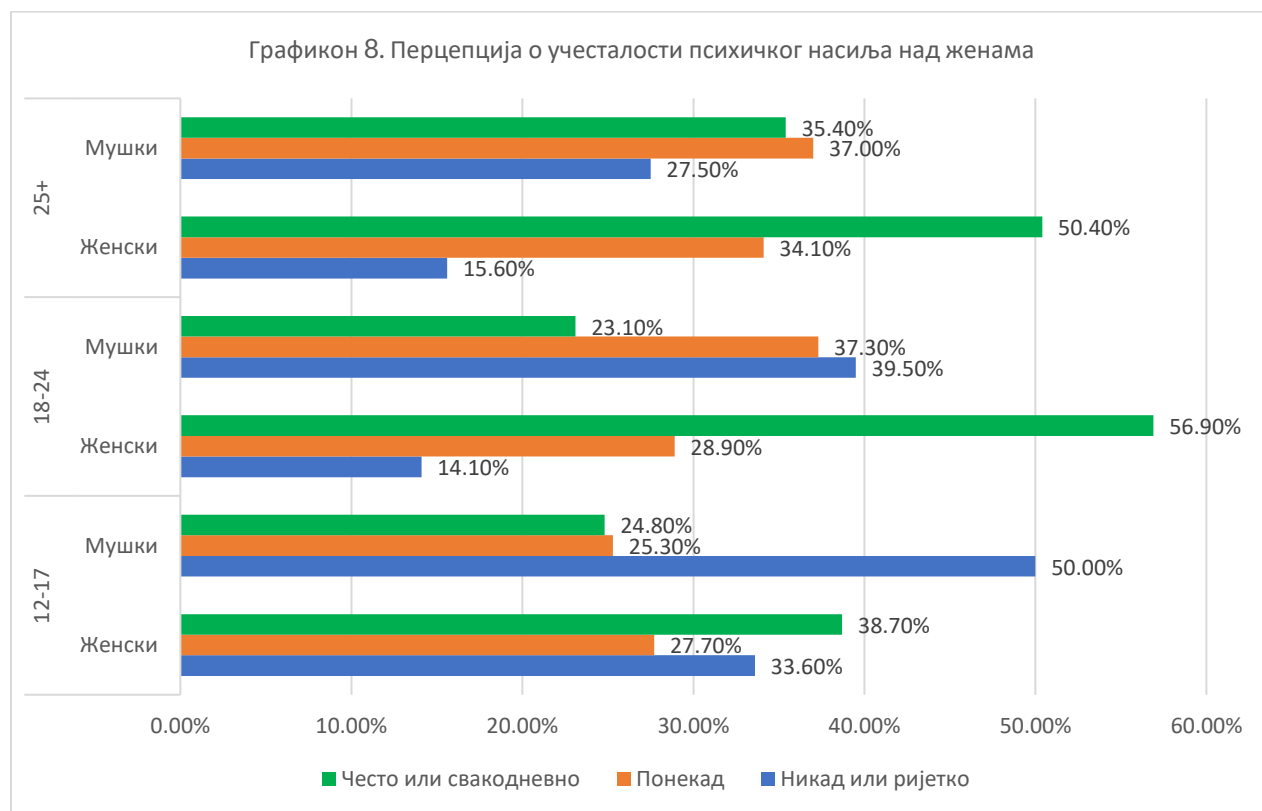
$\chi^2=99.956; p<0.01$

25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	6.2%	9.4%	34.1%	48.6%	1.8%	100.0%
Мушки	4.2%	23.3%	37.0%	33.3%	2.1%	100.0%
Σ	5.4%	15.1%	35.3%	42.4%	1.9%	100.0%

$\chi^2=21.558; p<0.01$

Разлике између мушкараца и жена су најизраженије у старосној категорији младих испитаника (од 18. до 24. године). Наиме, скоро свака друга испитаница ове старосне категорије (48.3%) сматра да се психичко насиље над женама дешава често, док такво мишљење дијели тек сваки пети мушкарац (21.2%). Само 4.1% испитаница сматра да се психичко насиље над женама не дешава никада, док чак 13.5% мушкараца има исто мишљење. Слични подаци су добијени и у категорији испитаника од 12. до 17. година. Свака трећа испитаница сматра да се психичко насиље над женама дешава често, док овакав став има 23.7% мушкараца. 14.8% испитаница и 25.3% испитаника сматра да се психичко насиље над женама не дешава никада. Занимљиви подаци су добијени у оквиру разлика између мушкараца и жена који припадају узрасној категорији 25+ година. Иако и у овој узрасној категорији скоро свака друга испитаница сматра да се психичко насиље над женама дешава често, чак сваки трећи испитаник има исти такав став. У крајњим категоријама одговора је више мушких испитаника (2.1%) који сматрају да се психичко насиље над женама дешава свакодневно у односу на испитанице (1.8%). Сличан резултат је добијен је када је у питању перцепција да се психичко насиље над женама не дешава никада, гдје такав став има 4.2% мушкараца, а 6.2% жена.

Са циљем сумарног и визуалног приказа ових резултата креиран је графикон 8, на којем је лако уочити поменуте, али и друге разлике између старосних и полних категорија. Издвојени резултат је уочена разлика између перцепције мушкараца у различитој старосној доби о психичком насиљу. Наиме, док они у најмлађој старосној категорији (12-17 година) сматрају углавном да се овај облик насиља догађа никад или ријетко (50%), тај проценат се значајно смањује у групи младих (39.50%), а готово се преполови (27.50%) у групи мушких испитаника изнад 25 година старости. Наиме, може се закључити да са **повећање година старости мушкараца, коју вјероватно прати и повећање психофизичке зрелости особе и повећање едукације, повећава се и њихова свијет о обиму психичког насиља над женама**. Готово **једнак закључак се може и за популацију жена**, с тим жене већ у доби младих имају једнако изражену перцепцију о присутности психичког насиља над женама као и жене у доби од 25+ година.



На основу добијених резултата могуће је закључити да се перцепција о психичком насиљу над женама код особа мушког пола са повећањем броја година живота мијења, тако што мушкарци постају свјеснији и можда сензибилнији за уочавањем учесталости таквог насиља над женама.

Анализирајући разлике између испитаника у односу на пол и перцепцију о распрострањености психичког насиља над мушкарцима (Табела 2), статистички значајна разлика идентификована је само међу испитаницима старосне категорије младих (од 18. до 24. године).

Жене из ове старосне категорије у већем проценту сматрају да су мушкарци изложени психичком насиљу у њиховим заједницама у односу на испитанике мушког пола. 21.8% испитаница сматра да су мушкарци често изложени психичком насиљу, док исто мишљење има 15.1% мушкараца. Перцепцију о томе да мушкарци никада нису изложени психичком насиљу има 7.7% жена и 10.9% мушкараца. Иако се доима да су идентификоване разлике процентуално мале, оне су ипак статистички значајне.

Табела 2

Став о распрострањености психичког насиља над мушкарцима у заједници

12-17 година	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	23.8%	32.4%	30.5%	11.7%	1.6%	100.0%
Мушки	25.8%	32.3%	27.4%	12.9%	1.6%	100.0%
Σ	24.7%	32.4%	29.2%	12.2%	1.6%	100.0%

$\chi^2=.641; p>0.05$

18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	7.7%	30.9%	38.0%	21.8%	1.7%	100.0%
Мушки	10.9%	37.3%	33.8%	15.1%	2.9%	100.0%
Σ	9.1%	33.6%	36.2%	18.9%	2.2%	100.0%

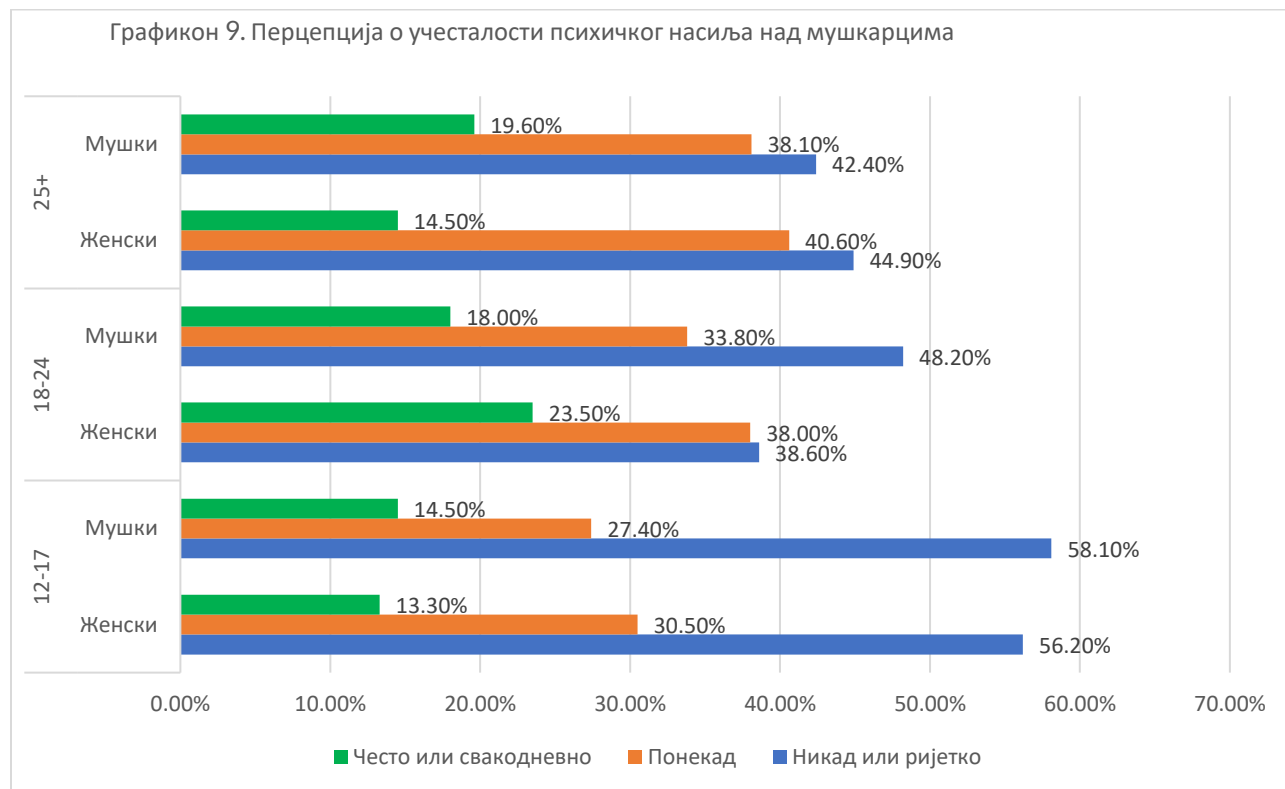
$\chi^2=10.598; p<0.05$

25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	11.2%	33.7%	40.6%	14.1%	0.4%	100.0%
Мушки	8.5%	33.9%	38.1%	18.0%	1.6%	100.0%
Σ	10.1%	33.8%	39.6%	15.7%	0.9%	100.0%

$\chi^2=4.406; p>0.05$

Графикон 9, којим се сумарно и визуално приказују резултати, открива да и у овом случају животна доб испитаника има значајну улогу. Наиме, **са порастом старосне доби расте перцепција о томе да мушкарци често или свакодневно доживљавају психичко насиље**. Наиме, док 14.5% дјечака (12-17) има такву перцепцију, 18% младих и 19.6% мушких испитаника у категорији од 25+ година има такав став. Такође, са порастом броја година јасно се може примјетити и прогресиван пораст процента мушке популације који сматра да се психичко насиље над њима догађа „понекад“. Сличан закључак се може извести када се у обзир узме популација жена, с тим да се може примјетити

да је у овом узорку највећи број младих жена (18-24 године) које сматрају да је психичко насиље над мушкарцима врло присутно.



3.1.2. Физичко насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и доб испитаника

Када су у питању разлике о перцепцији учесталости физичког насиља над женама, статистички значајне разлике постоје између перцепције мушкараца и жена у старосним категоријама младих и особа са 25 и више година, док разлике не постоје између оних који припадају старосној категорији од 12. до 17. година (Табела 3). На примјер, у оквиру старосне категорије младих одраслих особа (од 18. до 24. године) сваки трећи мушкарац (30.2%) сматра да су жене ријетко изложене физичком насиљу, док знатно мањи проценат жена (14.6%) има исто мишљење. Са друге стране, скоро половина (45.9%) испитаница сматра да су жене често и свакодневно изложене физичком насиљу у заједници, а такву перцепцију има тек сваки шести мушкарац (17.3%). Сличан омјер разлика је идентификован и у старосној категорији испитаника 25+ година.

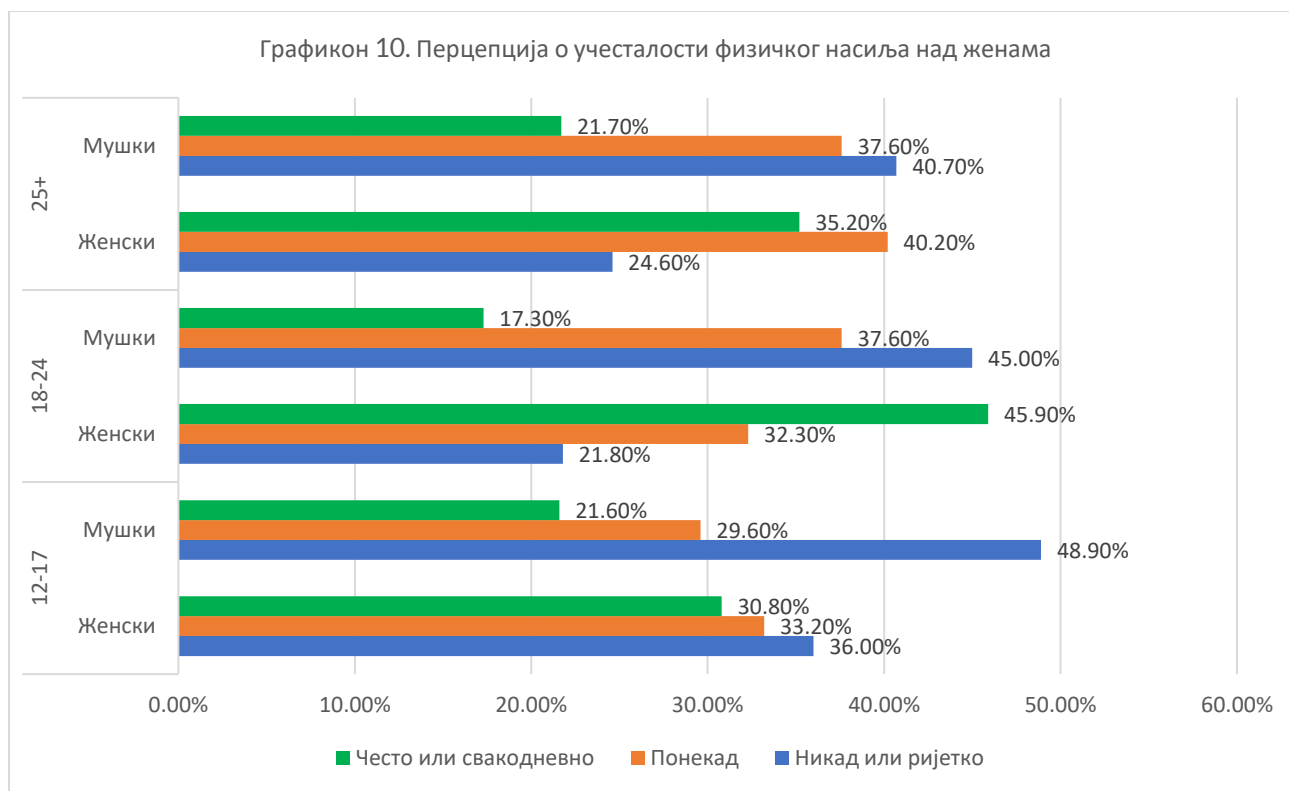
Закључак је да се са повећањем година живота интензивирају и разлике између полова у перцепцији распрострањености физичког насиља над женама, тј. жене у већем проценту опажају да је распрострањеност физичког насиља над женама учесталије у односу на мушкарце.

Табела 3

Став о распрострањености физичког насиља над женама у заједници

12-17 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	18.8%	17.2%	33.2%	27.3%	3.5%	100.0%
Мушки	24.7%	24.2%	29.6%	19.4%	2.2%	100.0%
Σ	21.3%	20.1%	31.7%	24.0%	2.9%	100.0%
$\chi^2=8.437; p>0.05$						
18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	7.2%	14.6%	32.3%	39.2%	6.7%	100.0%
Мушки	14.8%	30.2%	37.6%	15.4%	1.9%	100.0%
Σ	10.4%	21.3%	34.6%	29.1%	4.7%	100.0%
$\chi^2=75.304; p<0.01$						
25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	8.3%	16.3%	40.2%	34.1%	1.1%	100.0%
Мушки	7.4%	33.3%	37.6%	20.6%	1.1%	100.0%
Σ	8.0%	23.2%	39.1%	28.6%	1.1%	100.0%
$\chi^2=21.396; p<0.01$						

Визуални приказ на графикону 10, којим се уједно сумирају табелом приказани подаци, омогућава јасан приказ да **мушкарци са повећањем старосне границе сматрају да су жене више изложене физичком насиљу**. Ипак, иако су ти проценти статистички значајано различити ($p<0.01$), процентуалне разлике су мање него у случају њихове перцепције психичког насиља. Када је у питању перцепција жена, може се примјетити да њихова перцепција о високој присутности психичког насиља над женама значајно расте након пунољетства. Наиме, у узорку жена у овом истраживању, оне у старосној доби од 18 до 24 године, перципирају да у њиховим заједницама има више насиље, него што то перципирају особе у друге двије старосне категорије.



Анализирајући добијене резултате везано за разлике између испитаника у односу на пол и став о распрострањености физичког насиља над мушкарцима, идентификоване су статистички значајне разлике (Табела 4). **Мушки испитаници у већем проценту сматрају да је физичко насиље над мушкарцима у заједници распрострањено у односу на испитанице.** У оквиру старосне категорије од 12. до 17. година, сваки четврти дјечак (25.3%) сматра да мушкарци никада нису изложени физичком насиљу, а такво мишљење има нешто већи проценат испитница (28.5%). Да су мушкарци често и свакодневно изложени физичком насиљу сматра чак 17.8% испитаника, а такво мишљење има само 7.8% испитаница. Смјер разлика међу испитаницима у оквиру старосне категорије 25+ је сличан, само што су разлике мањег интензитета. Битно је нагласити да ниједна испитаница не сматра да су мушкарци свакодневно изложени физичком насиљу. Разлике међу испитаницима мушког и женског пола у оквиру старосне категорије младих одраслих нису идентификоване.

Закључак је да особе млађег хронолошког узраста и мушког пола имају изграђену перцепцију о високој учесталости физичког насиља над мушкарцима у њиховим заједницама.

Табела 4

Сјав о распростирањености физичког насиља над мушкарцима у заједници

12-17 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	28.5%	36.3%	27.3%	7.4%	0.4%	100.0%
Мушки	25.3%	36.6%	20.4%	15.1%	2.7%	100.0%
Σ	27.1%	36.4%	24.4%	10.6%	1.4%	100.0%

$\chi^2=12.617; p<0.05$

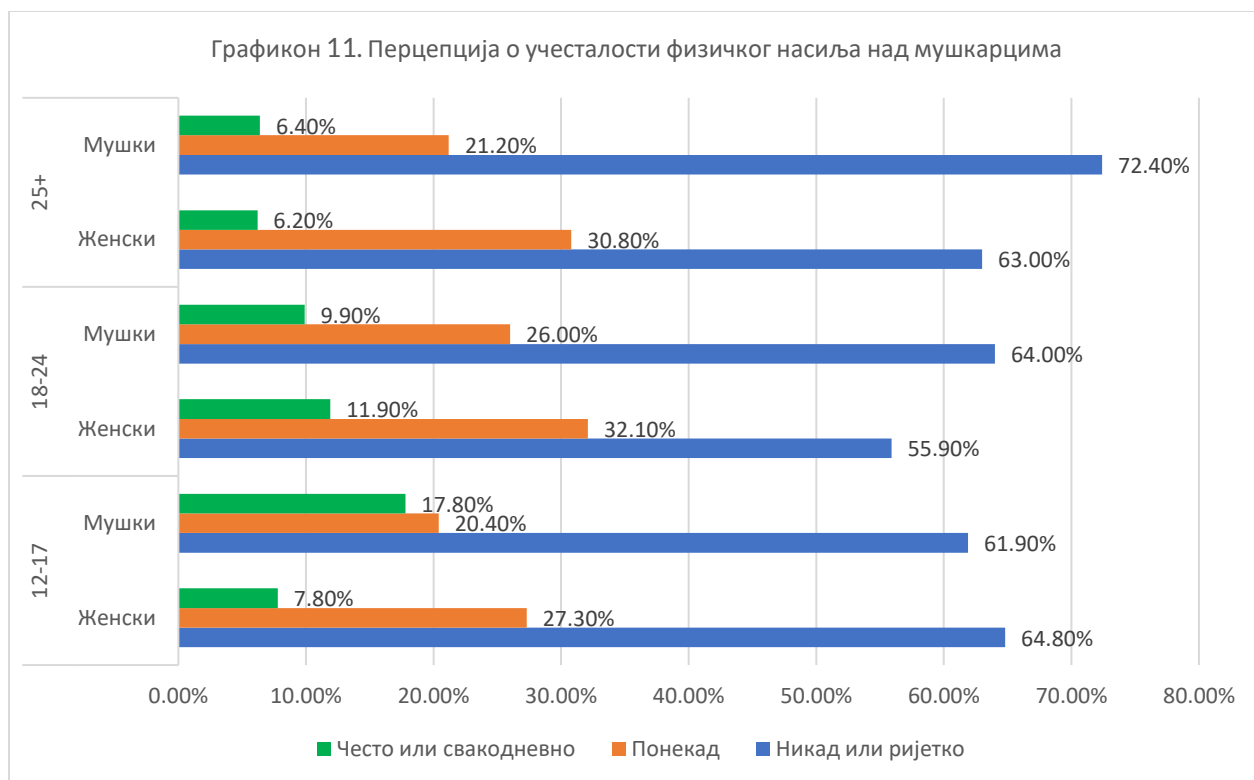
18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	12.4%	43.5%	32.1%	11.2%	0.7%	100.0%
Мушки	18.0%	46.0%	26.0%	9.3%	0.6%	100.0%
Σ	14.8%	44.6%	29.5%	10.4%	0.7%	100.0%

$\chi^2=6.798; p>0.05$

25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	21.7%	41.3%	30.8%	6.2%	0.0%	100.0%
Мушки	19.0%	53.4%	21.2%	4.8%	1.6%	100.0%
Σ	20.6%	46.2%	26.9%	5.6%	0.6%	100.0%

$\chi^2=12.612; p<0.05$

Описани резултати су визуално приказани на графикону 11, па се јасно уочава да са порастом година опада проценат оних мушкараца који сматрају да се физичко насиље над мушкарцима дешава свакодневно или често.



3.1.3. Сексуално насиље над женама и мушкарцима – разлике у односу на њол и доб исиийаника

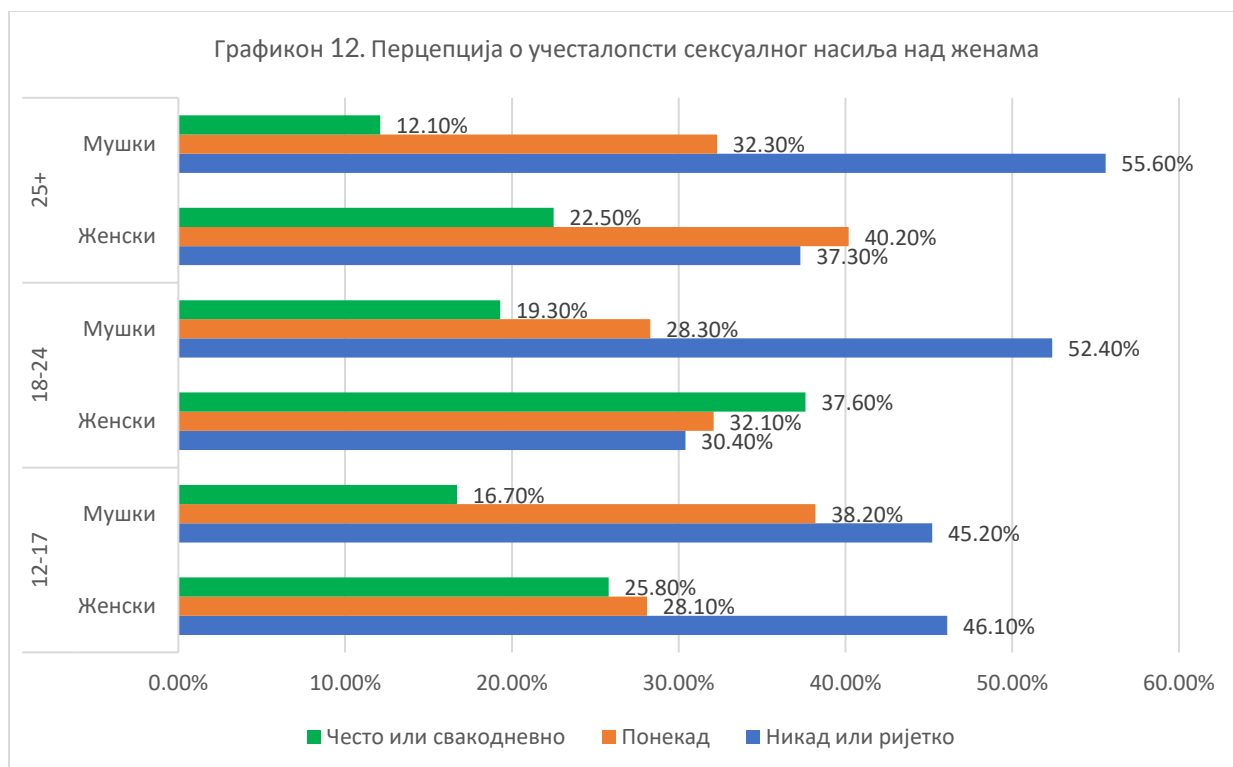
Када је у питању учесталост сексуалног насиља над женама, идентификоване су разлике у перцепцији мушкараца и жена, и то у свим старосним категорији (Табела 5). Иако статистички значајне, најмање разлике међу испитаницима су идентификоване у узрасној категорији од 12. до 17. године. Мушки испитаници у највећем проценту сматрају да су жене изложене сексуалном насиљу изложене понекад (38.2%), док испитанице у великом проценту сматрају да су жене изложене сексуалном насиљу често и свакодневно (25.8%). Другим ријечима **жене у већем проценту од мушкараца сматрају да су жене у њиховим заједницама често изложене сексуалном насиљу**. Свака трећа испитаница из старосне категорије од 18. до 24. године сматра да су жене у њиховим заједницама често и свакодневно изложене сексуалном насиљу (37.6%), док такво мишљење дијели 19.3% мушкараца. Само 9.8% испитаница из ове старосне категорије сматра да жене из њихових заједница никада нису биле изложене сексуалном насиљу, док исто мишљење има чак 18.3% мушкараца. Идентификоване поле разлике су истог смјера и у оквиру старосне категорије 25+, само што су мањег интензитета.

Закључак је да жене у већем проценту мушкарца у цјелини сматрају да су жене често изложене сексуалном насиљу у њиховим заједницама. Графички приказ резултата је доступан на графикону 12.

Табела 5

Став о распрострањености сексуалног насиља над женама у заједници

12-17 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	27.3%	18.8%	28.1%	21.9%	3.9%	100.0%
Мушки	26.9%	18.3%	38.2%	14.5%	2.2%	100.0%
Σ	27.1%	18.6%	32.4%	18.8%	3.2%	100.0%
$\chi^2=7.538; p>0.05$						
18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	9.8%	20.6%	32.1%	29.2%	8.4%	100.0%
Мушки	18.3%	34.1%	28.3%	17.4%	1.9%	100.0%
Σ	13.4%	26.3%	30.5%	24.1%	5.6%	100.0%
$\chi^2=46.305; p<0.01$						
25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	11.6%	25.7%	40.2%	20.3%	2.2%	100.0%
Мушки	17.5%	38.1%	32.3%	9.5%	2.6%	100.0%
Σ	14.0%	30.8%	37.0%	15.9%	2.4%	100.0%
$\chi^2=18.533; p<0.01$						



На основу добијених резултата који се односе на анализу полних разлика међу испитаницима у односу на перцепцију о изложености мушкараца сексуалном насиљу, статистички значајне разлике су идентификоване у оквиру двије старосне категорије и то категорија од 12. до 17. година и категорија од 18. до 24. године (Табела 6). У оквиру старосне категорије 25+ не постоје статистички значајне разлике између мушкараца и жена у односу на перцепцију о изложености мушкараца сексуалном насиљу. Чак 7% испитаника из категорије од 12. до 17. године сматра да су мушкарци из њихових заједница често и свакодневно изложени сексуалном насиљу, док такво мишљење има свега 0.4% испитаница. Подаци у оквиру старосне категорије од 18. до 24. године иду у супротном смјеру. Наиме, испитанице у већем проценту од испитаника сматрају да су мушкарци изложени сексуалном насиљу и мање их је од испитаника у категорији оних који сматрају да мушкарци никада нису изложени сексуалном насиљу.

Табела 6

Сјав о распростирањености сексуалног насиља над мушкарцима у заједници

12-17 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	51.2%	32.0%	16.4%	0.4%	0.0%	100.0%

Мушки	46.8%	32.8%	13.4%	4.8%	2.2%	100.0%
Σ	49.3%	32.4%	15.2%	2.3%	0.9%	100.0%

$\chi^2=15.993$; $p<0.01$

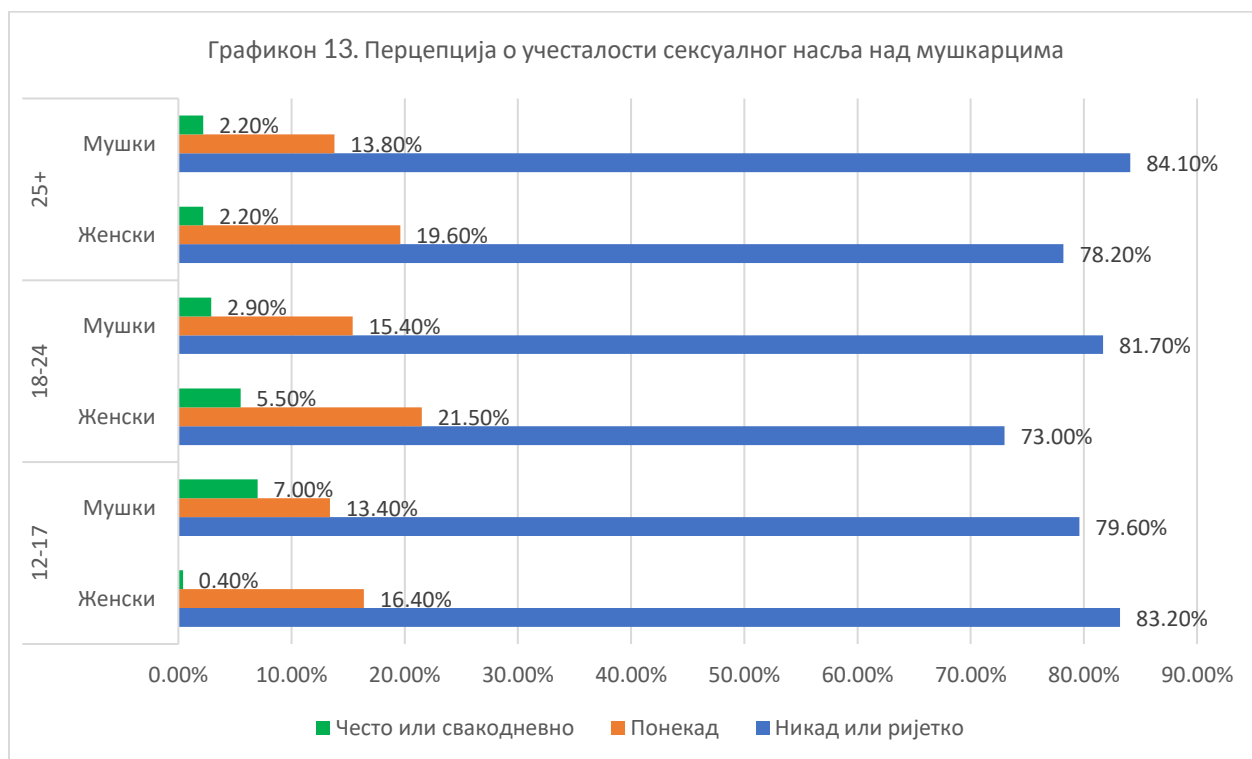
18-24 године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	30.4%	42.6%	21.5%	5.3%	0.2%	100.0%
Мушки	40.2%	41.5%	15.4%	2.6%	0.3%	100.0%
Σ	34.6%	42.1%	18.9%	4.1%	0.3%	100.0%

$\chi^2=11.700$; $p<0.05$

25+ године	Никад	Ријетко	Понекад	Често	Свакодневно	Σ
Женски	39.1%	39.1%	19.6%	1.8%	0.4%	100.0%
Мушки	45.5%	38.6%	13.8%	1.1%	1.1%	100.0%
Σ	41.7%	38.9%	17.2%	1.5%	0.6%	100.0%

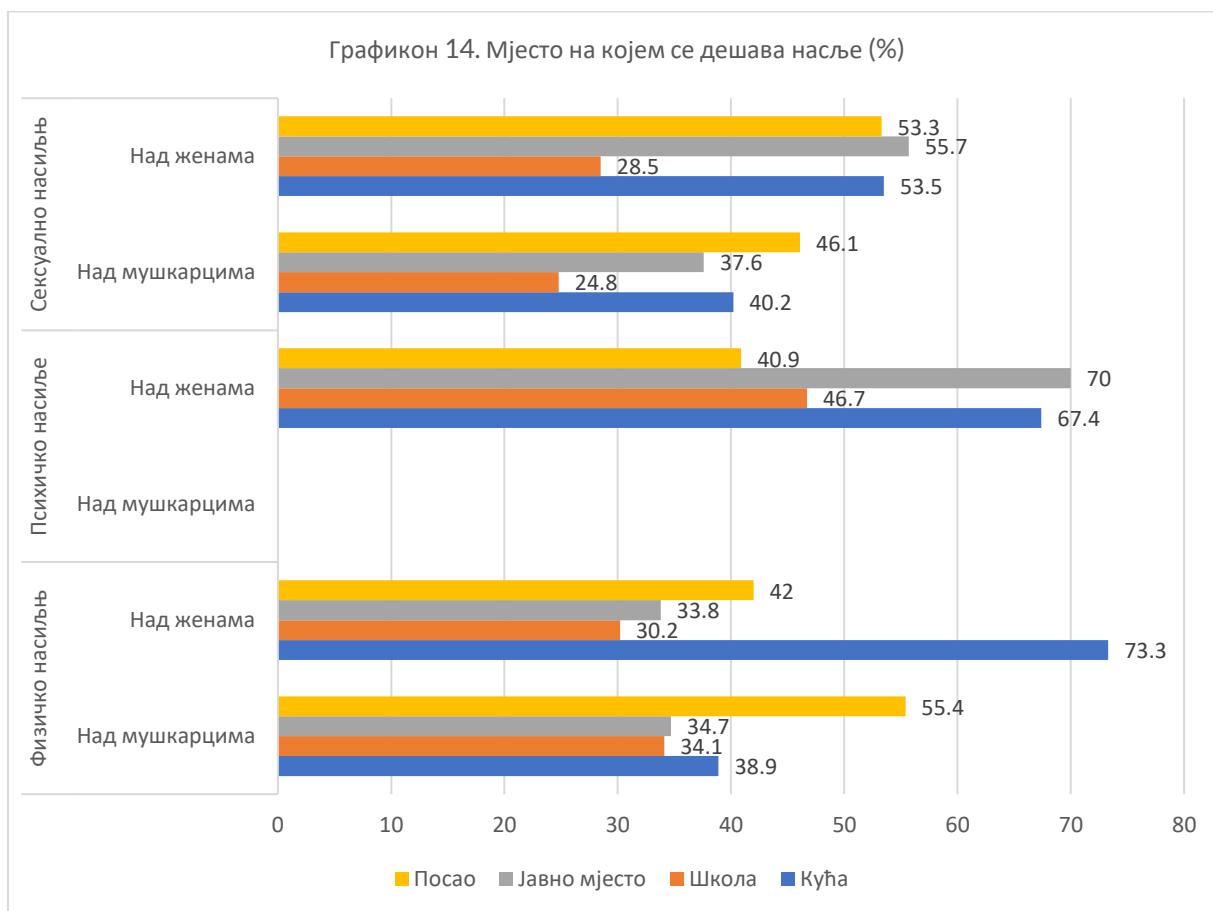
$\chi^2=4.564$; $p>0.05$

На графикону 13 се јасно и визуално уочава разлика између перцепције мушкараца и жена када је у питању сексуално насиље над мушкарцима, али и разлике између перцепције испитаника у односу на старосну доб.



3.2. Перцепција о ризичним мјестима за доживљавање насиља

Насиље се може десити на различитим мјестима, а у циљу усмјеравања програма превенције и препознавања насиља, врло је битно сазнати гдје се оно најчешће дешава. Графикон 14 приказује различиту перцепцију испитаника гдје се дешавају различити облици насиља, с тим да постоје разлике у односу на то да ли је потенцијална жртва мушкарац или жена. Ипак, као генерални закључак се може извести да испитаници најчешће сматрају да **мушкарци на послу доживљавају физичко и сексуално насиље**,⁴ док је за жене најопасније мјесто кућа када је у питању физичко насиље, а јавно мјесто и посао се прикључују у случају перцепције о сексуалном и психичком насиљу. Најмањи број испитаника је означио школу као потенцијално мјесто да се доживи насиље.



Жене из фокус групе додатно објашњавају своју перспективу насиља над женама и сматрају да се оно у оним најтежим облицима обично дешава у кући, док је у својим лакшим облицима

⁴ Упитником нису била обухваћена питања о мјесту на којем мушкарци могу доживјети психичко насиље.

изузетно присутно у јавном простору (добацавање, непожељни додири у мимоилажењу, псовке и слично). Такође, оне истичу да не треба само фокус ставити на насиље над женама, јер је пораст насиља свеприсутан, а посебно у смислу врњачког насиља.

Анализиране су разлике између одговора испитаника различитог пола и старосних категорија који су попунили упитник, а у односу на њихов став о томе на којим мјестима су мушкарци и жене изложени различитим врстама насиља (Табела 7). На основу добијених резултата може се извести неколико закључака.

Први се односи на то да жене у већем проценту од мушкараца сматрају да су различита мјеста ризична за испољавање различитих врста насиља. Једино мјесто ризика гдје је смјер статистички значајних разлика обрнут јесте школа и то само када је у питању процјена ризика од насиља над мушкарцима (означено жутом бојом у Табели 7). Другим ријечима, мушкарци у већем проценту од жена перципирају школу као мјесто ризика за испољавање физичког и сексуалног насиља над мушкарцима.

Други закључак се односи на то да жене у већем проценту од мушкараца као најчешће мјесто ризика за испољавање свих облика насиља у оквиру свих старосних категорија истичу посао. Занимљиво је да жене чешће од мушкараца исказују перцепцију да је посао мјесто које је ризично за мушкарце у смислу доживљавања насиља.

Трећи закључак је да су разлике између испитаника у односу на пол и процјену ризика за испољавање насиља у оквиру свих старосних категорија најчешће за психичко насиље над женама. Наиме, жене у већем проценту од мушкараца сматрају да су кућа, школа, јавно мјесто и посао ризична мјеста за испољавање психичког насиља над женама (видјети табелу 7).

Табела 7

Процјена ризика од насиља на различитим мјестима (% одговора ДА)

Ризик за физичко насиље над женама								
Мјесто	Кућа		Школа		Јавно мјесто		Посао	
Пол	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
12.-17. године	67.2%	54.8%	35.2%	38.2%	28.9%	25.8%	50.0%	36.6%
18.-24. године	78.5%	70.1%	33.7%	29.9%	38.3%	34.1%	78.5%	70.1%
25.+ године	85.1%	76.7%	22.5%	19.6%	85.1%	76.7%	37.3%	30.2%
Ризик за физичко насиље над мушкарцима								
Мјесто	Кућа		Школа		Јавно мјесто		Посао	
Пол	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
12.-17. године	31.6%	36.6%	38.7%	48.9%	31.6%	31.2%	57.0%	43.0%
18.-24. године	44.3%	36.0%	35.4%	38.9%	35.5%	33.1%	58.6%	55.9%

25.+ године	44.2%	36.5%	21.4%	21.2%	36.6%	39.7%	58.3%	52.9%
Ризик за психичко насиље над женама								
Мјесто	Кућа		Школа		Јавно мјесто		Посао	
Пол	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
12.-17. године	64.1%	46.2%	59.9%	48.4%	59.8%	56.5%	41.0%	32.8%
18.-24. године	75.6%	61.1%	56.0%	41.8%	77.0%	68.2%	50.7%	37.3%
25.+ године	80.4%	66.1%	43.5%	27.5%	79.7%	70.4%	42.4%	30.7%
Ризик за сексуално насиље над женама								
Мјесто	Кућа		Школа		Јавно мјесто		Посао	
Пол	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
12.-17. године	44.1%	48.9%	29.7%	31.2%	48.0%	44.6%	69.1%	43.5%
18.-24. године	54.3%	50.8%	32.3%	29.9%	57.9%	57.6%	62.7%	49.8%
25.+ године	67.8%	52.9%	24.3%	19.6%	61.2%	61.4%	48.2%	33.9%
Ризик за сексуално насиље над мушкарцима								
Мјесто	Кућа		Школа		Јавно мјесто		Посао	
Пол	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
12.-17. године	37.5%	41.9%	24.2%	33.9%	35.5%	34.9%	52.7%	38.7%
18.-24. године	39.2%	42.8%	25.1%	25.7%	37.3%	36.0%	54.3%	46.3%
25.+ године	41.7%	38.1%	19.6%	22.2%	38.8%	44.4%	43.8%	29.1%
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена								

3.3. Разумијевање родно заснованог насиља

Скоро половина мушкараца из узорка (45.2%) и више од једне трећине жена (38.0%) никада нису чули за термин **родно засновано насиље**. Ипак, евидентно је да се **процент испитаника оба пола који су чули за термин повећава са годинама живота** (Табела 8). Наиме, сваки други испитаник у узрасној категорији од 12. до 17. година није никада чуо за термин **“родно засновано насиље”**, док је око 70% испитаника старосне категорије 25+ навело да су за термин чули. Ово је још један од налаза који упућује на закључак да би дјецу (особе испод 18. година), требало едуковати о томе шта је родно засновано насиље, што је уједно и први корак у превенцији насиља уопште.

Такође, важно је примјетити и узети у обзир и да су испитанице у значајно већем проценту од испитаника у узрасним категоријама од 18. до 24. године и 25.+ чуле за термин **„родно засновано насиље“** (Табела 8). То упућује на претпоставку да жене због перцепције да су изложеније насиљу, или чак због искуства доживљавања насиља, чешће се упознају са овим термином.

Табела 8

Информисаноси о термину „родно засновано насиље“

Одговор	Да (%)		Не (%)	
	Ж	М	Ж	М
Пол				
12-17 године	47.3	48.9	52.7	51.1
18-24 године	64.8	50.2	35.2	49.8
25+ године	71.4	68.3	28.6	31.7
Укупно	62.0	54.8	38.0	45.2

Да би тестирали разумијевање испитаника о насиљу над женама, испитаницима је постављено да одаберу шта сматрају насиљем од наведених пет категорија: Физичко насиље, психичко насиље, сексуално насиље, вербално насиље (укључујући говор мржње) и социоекономско насиље. Приближно два од три мушкарца (58.0%) и више неког свака трећа жена (39.0%), не сматрају да је један или више од наведених облика насиља у ствари насиље над женама. То додатно свједочи о чињеници да опште разумијевање појавних облика насиља врло мало.

Табела 9

Прејознавање родно заснованог насиља (насиље над женама)

Одговор	Зна свих 5 категорија (%)		Не зна једну или више (%)	
	Ж	М	Ж	М
Пол				
12-17 године	50.4	31.2	49.6	68.8
18-24 године	64.6	41.5	35.4	58.5
25+ године	63.8	53.4	36.2	46.6
Укупно	60.5	42.0	39.0	58.0

Добијени резултати о препознавану различитих врста родно заснованог насиља (Табела 9) су у складу са резултатима о познавању темина „родно засновано насиље“. И у овом случају се са годинама живота повећава перципирани обим различитих врста родно заснованог насиља. Битно је нагласити да постоје статистички значајне разлике између испитаника мушког и женског пола. Наиме, жене свих старосних категорија су бројније од мушкараца када је у питању препознавање

свих наведених облика родно заснованог насиља. Разлике су посебно изражене у оквиру категорије од 12. до 17. година и на цијелом узорку испитаника/ца. Свака друга испитаница из наведене старосне категорије препознаје све испитиване врсте насиља, док чак 68% испитаника не зна једну или више врста. Слична ситуација је и када су у питању разлике међу испитаницима на цијелом узорку.

Овакви резултати упућују на закључак је да је едукација о врстама родно заснованог насиља најпотребнија за особе мушког пола, са посебним нагласком на младе узраста од 12. до 17. година.

Анализирајући добијене резултате о разликама између мушкараца и жена у односу на ставове према оправданости родно заснованог насиља, закључак је да разлике постоје и то у смјеру веће освјештености испитаница о родно заснованом насиљу. Генерални закључак је да **мушкарци у већем проценту од жена оправдавају малољетничке бракове, физичко насиље над женама у одређеним околностима, те да имају предрасуде о одређеним аспектима који се односе на улогу мушкарца и жена.** Разлике међу испитаницима мушког и женског пола су најизраженије када је у питању склапање бракова прије навршених 18. година и када су у питању неки стереотипи везани за мушку и женску улогу. Битно је нагласити да разлике између испитаника нису идентификоване када је у питању оправдавање испољавања физичког насиља над женама у браку (осим када је у питању физичко насиље у случају када жена не брине о дједи), те да преко 90% свих испитаника не одобрава такво понашање. Детаљан приказ свих добијених резултата је у Табели 10, а само неки од најзначајнијих су детаљно анализирани и интерпретирани.

Табела 10

Полне разлике у ставовима према оправданости родно заснованог насиља

Тврдња/Питање	Год/Пол	Слажем се		Не слажем се		Одбијам да одговорим	
		Ж	М	Ж	М	Ж	М
1. Удаја дјевојчице млађе од 18 година прихватљив је начин заштите породичне части.	12-17	4.3	6.5	84.4	86.6	11.3	7.0
	18-24	5.0	10.6	87.3	78.1	7.7	11.3
	25+	2.2	6.9	94.6	86.2	3.3	6.9
	Σ	4.0	8.5	88.6	82.7	7.4	8.9
2. Удаја дјевојке млађе од 18 година је прихватљив начин заштите дјевојке.	12-17	5.9	9.1	82.0	83.9	12.1	7.0
	18-24	4.5	10.9	87.8	77.8	7.7	11.3
	25+	3.6	9.0	92.8	80.4	3.6	10.6
	Σ	4.6	9.9	87.7	80.2	7.7	9.9
3. Брак дјевојке млађе од 18 година прихватљив је како би се ријешили финансијски породични проблеми.	12-17	5.5	9.1	84.4	82.3	10.2	8.6
	18-24	4.1	8.0	89.2	81.7	6.7	10.3
	25+	2.2	2.6	95.3	92.1	2.5	5.3
	Σ	3.9	6.9	89.7	84.7	6.4	8.5
	12-17	1.6	4.3	89.5	84.9	9.0	10.8

4. Насиље над женама/дјевојчицама прихватљиво је под одређеним околностима.	18-24	2.2	3.5	92.6	88.1	5.3	8.4
	25+	2.9	4.2	94.2	93.1	2.9	2.6
	Σ	2.2	3.9	92.2	88.6	5.6	7.4
5. Ако је жена/дјевојчица претрпјела физичко насиље, то је породична ствар и нитко изван породице се не би требао мијешати.	12-17	6.3	9.1	8.55	8.12	8.2	9.7
	18-24	3.6	8.7	90.7	84.2	5.7	7.1
	25+	2.9	4.2	95.3	92.6	2.8	3.2
	Σ	4.1	7.6	90.6	85.7	5.3	6.7
6. Муж има право ударити или истући своју жену ако она изађе ван, а да му то не каже.	12-17	0.8	3.2	90.2	88.7	9.0	8.1
	18-24	1.2	2.3	93.8	91.0	5.0	6.8
	25+	1.4	0.5	97.1	96.3	1.4	3.2
	Σ	1.2	2.0	93.8	91.8	5.1	6.1
7. Муж има право ударати или тући своју жену ако се она свађа с њим.	12-17	1.2	3.2	91.4	90.3	7.3	6.5
	18-24	1.4	2.9	93.3	91.0	5.3	6.1
	25+	1.1	1.6	98.2	96.3	0.7	2.1
	Σ	1.3	2.6	94.2	92.3	4.5	5.1
8. Муж има право ударати или тући своју жену ако јој загори јело.	12-17	1.6	3.8	90.6	89.2	7.8	7.0
	18-24	1.0	1.6	94.3	90.7	4.8	7.7
	25+	0.7	0.5	97.8	96.8	1.4	2.6
	Σ	1.1	1.9	94.3	92.0	4.6	6.1
9. Муж има право ударати или тући своју жену ако она занемарује дјecu.	12-17	1.6	5.9	89.5	84.9	9.0	9.1
	18-24	1.4	5.8	91.4	86.8	7.2	7.4
	25+	2.9	5.8	95.3	89.9	1.8	4.2
	Σ	1.9	5.8	92.0	87.2	6.1	7.0
10. Ако је жена/дјевојка изложена насиљу потражиће помоћ од особе од повјерења.	12-17	70.3	59.7	23.0	29.6	6.6	10.8
	18-24	76.8	71.4	15.8	21.9	7.4	6.8
	25+	79.3	72.5	16.7	22.8	4.0	4.8
	Σ	75.8	68.5	18.0	24.2	6.2	7.3
11. Ако је жена/дјевојчица изложена насиљу, потражит ће помоћ од специјализираног пружаоца услуга.	12-17	66.0	58.6	25.4	27.4	8.6	14.0
	18-24	71.8	67.2	21.1	21.5	7.2	11.3
	25+	76.4	71.4	20.3	24.3	3.3	4.2
	Σ	71.6	66.0	22.0	23.9	6.4	10.1
12. У просјеку дјевојчице/жене нису паметне као дјечаци/мушкарци.	12-17	2.0	12.9	88.7	73.1	9.4	14.0
	18-24	1.7	11.6	90.4	74.0	7.9	14.5
	25+	2.2	9.0	94.2	86.8	3.6	4.2
	Σ	1.9	11.2	91.1	77.3	7.1	11.5
13. Дјечаци/мушкарци су бољи вође од дјевојчица/жена.	12-17	4.7	23.7	87.5	26.9	7.8	13.4
	18-24	7.3	31.8	85.6	52.1	6.9	16.1
	25+	7.2	22.8	89.5	67.2	3.3	10.1
	Σ	6.6	27.1	87.3	59.2	6.1	13.7
14. У породици треба више потицати синове него кћерке да иду на факултет.	12-17	3.9	5.4	88.3	86.0	7.8	8.6
	18-24	2.2	5.8	91.9	85.5	6.0	8.7
	25+	2.5	4.8	96.0	92.1	1.4	3.2
	Σ	2.7	5.4	92.1	87.5	5.2	7.1
15. Понекад дјевојке/жене изазивају сексуалну агресију младића/мушкараца због начина на који су одјевене.	12-17	14.8	26.3	70.3	60.2	14.8	13.4
	18-24	17.2	37.9	71.7	48.9	11.7	13.2
	25+	30.4	46.0	63.0	46.6	6.5	7.4

	Σ	20.4	37.0	68.5	51.3	11.1	11.7
16. Дјечаци морају бити снажни, не смију плакати и требају бити "чврсти".	12-17	11.7	29.6	82.0	60.8	6.3	9.7
	18-24	4.8	31.2	87.1	58.5	81.	10.3
	25+	8.7	16.9	88.0	77.8	3.3	5.3
	Σ	7.8	26.8	86.0	64.4	6.2	8.7
17. У реду је да малољетни дјечаци раде како би подржали породицу.	12-17	37.1	38.7	50.8	52.2	12.1	9.1
	18-24	24.6	43.7	60.3	42.4	15.1	13.8
	25+	16.3	22.2	78.6	69.8	5.1	7.9
	Σ	25.6	36.4	63.1	52.6	11.4	10.9
18. Дјечаци и мушкарци требају скривати своје осјећаје, осјећаје попут нервозе и страха.	12-17	6.6	15.1	86.2	72.6	7.0	12.4
	18-24	4.5	20.6	90.2	69.1	5.3	10.3
	25+	4.0	6.9	94.2	89.9	1.8	3.2
	Σ	4.9	15.3	90.3	75.8	4.7	8.9
19. Брак дјечака млађег од 18 година прихватљив је како би се ријешили финансијски породични проблеми.	12-17	5.5	8.6	84.0	82.8	10.5	8.6
	18-24	4.1	8.7	89.0	81.7	6.9	9.6
	25+	1.4	3.2	97.1	92.6	1.4	4.2
	Σ	3.7	7.1	90.0	85.0	6.3	7.9
20. Ако је младић/мушкарац изложен насиљу потражиће помоћ од особе од повјерења	12-17	62.5	64.0	29.7	28.0	7.8	8.1
	18-24	70.8	64.3	21.5	27.3	7.7	8.4
	25+	72.5	66.1	22.1	28.0	5.4	5.8
	Σ	69.1	64.7	23.9	27.7	7.1	7.6
<i>*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена</i>							

Када је у питању позитиван став према склапању брака прије навршених 18. година живота, разлике између испитаника у односу на пол нису идентификоване само у оквиру старосне категорије од 12. до 18. година живота. У осталим старосне категоријама, а уједно и у оквиру цијелог узорка, испитанице се у већем проценту не слажу са тим да дјевојчице и дјечаци из било којих разлога треба да ступају у брак прије навршених 18. година. Занимљиво је нагласити да у оквиру старосне категорије од 18. до 24. године између 8% и 10% мушкараца оправдава склапање брака (и за дјевојчице и за дјечаке). У складу са тим, управо је то узрасна категорије у оквиру које се налази циљана популација мушкараца који би требали проћи едукације о томе колико је склапање брака у добу испод 18. година штетно као за физичко, тако и за ментално здравље. Кључни разлог је то што су у овој узрасној категорији особе које су већ зреле за склапање брака и оснивање породице, што њихову будућу или садашњу дјецу ставља у ризик за малољетни брак.

Већи проценат мушкараца (око 5%) него жена (око 1%) старосних категорија од 12.-17. година и од 18.-24. године оправдавају физичко насиље над женом која не брине довољно за своју дјецу. Сличан омјер потврдних и негативних одговора јесте и у оквиру цијелог узорка испитаника. Значајније разлике између мушких и женских испитаника свих старосних категорија су идентификоване када је у питању став о изазивању сексуалне агресивности мушкараца према женама које су „неприкладно одјевене“. Најмање разлике су у оквиру прве старосне категорије (од

12.-17- година), док се са узрастом повећавају. У складу са тим, чак 46% мушкараца који имају 25+ година сматра да жене начином облачења изазивају сексуалну агресивност код мушкараца, док се исто толики проценат жена (46,6%) са тим не слаже. То имплицира на закључак да су особе које имају преко 18. година, са посебним нагласком на оне које имају 25+, мушког пола, циљана популација за едукацију о правима жена и активности кроз које би се радило на рјешавању њихових стереотипа о женама.

Посљедњи сет питања у оквиру ког су идентификоване значајне разлике између мушкараца и жена се односе на стереотипе о полним улогама. Разлике су идентификоване у оквиру свих старосних категорија. Мушкарци у већем проценту од жена сматрају да дјевојчице/жене нису толико паметне као дјечаци/мушкарци (од 10% до 12% испитаника свих старосних категорија); да су дјечаци/мушкарци боље вође од дјевојчица/жена (од 20%, па до чак 30% свих старосних категорија - то значи сваки трећи испитаник); да дјечаци морају бити снажни и не смију плакати (од 16% до 31% свих старосних категорија); те да дјечаци и мушкарци требају скривати своја осјећања (од 15% до 20%). Закључак је да би особе мушког пола од 12+ година требало едуковати о томе да не постоје разлике у интелектуалним способностима између мушкараца и жена, те да такве разлике не постоје ни када је у питању лидерство (у неким истраживањима се чак показало да су жене ради веће емоционалности успјешнији лидери од мушкараца). Такође, особе мушког пола од 12+ година би требало учити емоционалној писмености, како би знали на адекватан начин испољавати све емоције које осјећају.

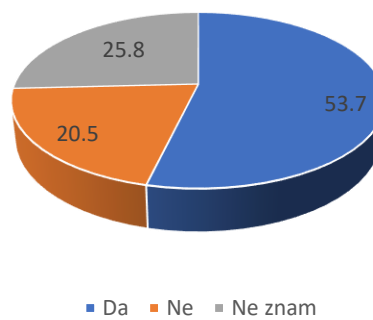
Занимљив податак је и то да преко 40% мушкараца из категорије 18.-24. године сматра да малољетни дјечаци треба да раде, како би помогли финансијски својој породици.

3.4. Учешће жена у јавном животу

Посматрајући укупан узорак истраживања (n=1636), може се примјетити да нешто више од половине испитаника/ца (53.71%) сматра да жене у њиховој заједници имају довољно могућности за јавни ангажман, док свака пета особа (20.52%) сматра жене немају довољно таквих могућности (Видјети графикон 15). Међутим, постоје статистички значајне разлике (χ^2 ; $p < 0.01$)

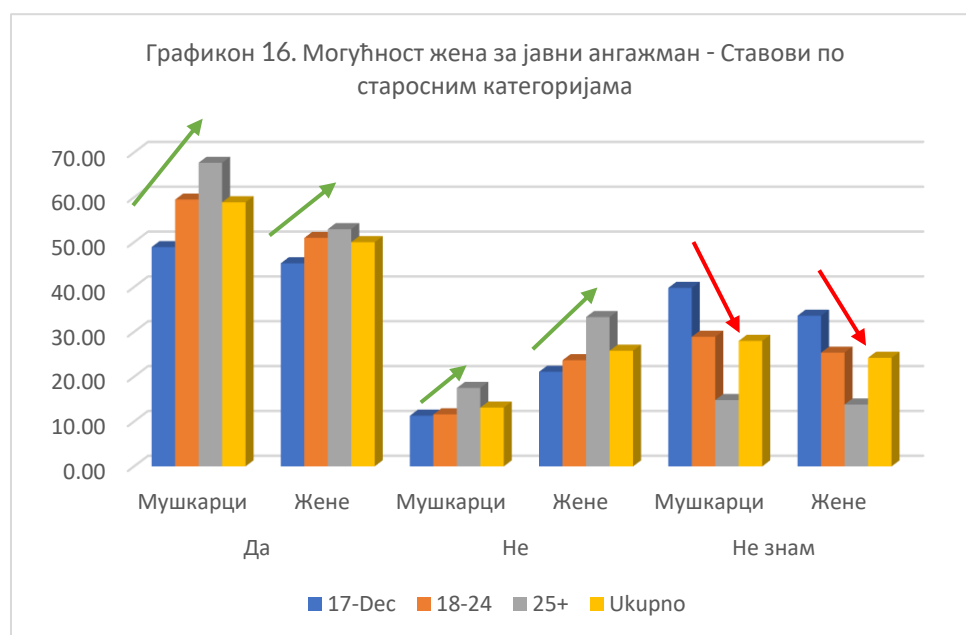
између мушкараца и жена када су питању ставови о овом питању, и то на нивоу сваке од старосних

Графикон 15. Имају ли жене довољно могућности за јавни ангажман (%)



категорија. Наиме, значајно мањи проценат жена и дјевојчица сматра да имају довољно могућности за јавни ангажман, него што то сматрају мушкарци. Табела 11 и графикон 16 детаљно приказују резултате.

Са порастом година старости и код мушкараца и код жена повећава се проценат оних који сматрају да жене у њиховој заједници имају довољно могућности за јавни ангажман. На примјер, нешто мање него половина (48.90%) мушкараца у доби од 12 до 17 година сматра да жене у заједници имају довољно могућности за јавни ангажман, док то мисли чак двије трећине (67.70%) оних а они у категорији 25+ година. Са друге стране, са порастом броја година испитаника, расте проценат жена и мушкараца који сматрају да жене у њиховој заједници немају довољно могућности



за јавни ангажман, али тај проценат снажније расте у популацији жена. Наиме, са 21.10% колико постоји међу категоријом дјевојчица од 12 до 18 година, проценат расте на 33.30% међу женама од 25 година и старијим.

Табела 11.

Могућност жена за јавни ангажман - Ставови по старосним категоријама (%)

	Да		Не		Не знам	
	М	Ж	М	Ж	М	Ж
12-17	48.90	45.30	11.30	21.10	39.80	33.60
18-24	59.50	50.96	11.60	23.68	28.90	25.36

25+	67.70	52.90	17.50	33.30	14.80	13.80
Укупно	58.89	50.00	13.12	25.79	27.99	24.21

С обзиром да је потреба за јавним ангажманом најистакнутија међу популацијом старијом од 24 године,⁵ њихови одговори вјероватно су и најрелевантнији за поређење (То потврђује чињеница да је скоро 40% дјечака и свака 34% дјевојчица на ова питања одговорило са “Не знам”). Управо у старосној категорији 25+ идентификоване су највеће разлике између ставова мушкараца и жена према овом питању. Посматрано односу на брачни статус и запослење испитаника/ца из старосне категорије 25+, не постоје статистички значајне разлике у односу на ово питање. Међутим, значајне разлике постоје када је у питању ниво образовања (видјети на примјер Графикон 17), и то у смислу да они који имају већи степен образовања значајно чешће сматрају да жене немају довољно могућности за јавни ангажман у њиховој заједници. Посматрајући могућност жена за јавни ангажман кроз ову перспективу, може се закључити да свака трећа особа са завршеном вишом школом или факултетом (31,11%; или 36,80% жена и 20,53% мушкараца) сматра да такве могућности нису довољне.

Према ставовима већине испитаника/ца (n=1636), жене у њиховим заједницама активне су у свим подручјима јавног живота који су били понуђени. Ипак, највећи проценат испитаника сматра да су жене активне у „локалним организацијама као што су школски одбори, културно-умјетничка друштва, спортистички клубови, итд.“ (81.8%) и током „изборног гласања на локалном нивоу“ (81.5%). Са друге стране, најмањи проценат испитаника/ца сматра да су жене активне у „присутству у музејима у заједници“ (61.9%) и да „равноправно судјелују на постојећим тржиштима у заједници“ (59.2%). Детаљан приказ резултата је доступан у табели 12.

Табела 12.

Подручја јавног живота у којима су активне жене (понуђени одговори)

	Да	Не	Не знам
Учешће у раду локалне заједнице	71.8	6.9	21.3
Способност равноправног судјеловања на постојећим тржиштима у заједници	59.2	13.0	27.9

⁵ Наиме, то је управо период када млади у БиХ завршавају своје факултете и почињу са интензивним тражењем професионалног ангажмана. Такође, то је и у складу са карактеристикама развојног периода у којима се особа налази.

Приступ подузетништву у заједници	61.9	10.6	27.5
Изборно гласање на локалном нивоу	81.5	6.5	12.0
Учешће у локалним организацијама као што су школски одбори, културно-умјетничка друштва, спортски клубови, итд.)	81.8	5.8	12.3
Учешће у женским организацијама/феминистичком покрету у заједници	63.3	11.8	24.9
Учешће у иницијативама младих	75.6	6.7	17.7
Учешће у раду општинских вијећа	72.7	10.0	17.3
Учешће у политичким странкама	77.7	9.5	12.8
Учешће у локалним невладиним организацијама	73.2	7.5	19.4

Нема статистички значајних разлика између мушкараца и жена, осим када је у питању „Учешће у женским организацијама/феминистичком покрету у заједници“ ($p < 0.05$). Наиме, у овом случају, значајано већи број жена сматра да су активне у овом пољу, него што то мисле мушкарци.

Узимајући у обзир резултате, смисленим се чини наставити подршку укључености жена у различите области јавног живота, а посебно је потребно охрабрити и стимулисати њихову активност у областима предузетништва и учешћа на локалном тржишту.

Испитаници/це који су истакли да жене у њиховој заједници немају довољно могућности за јавни ангажман ($N=335$), на листи понуђених одговора су означили разлоге за које вјерују да су кључни узроци таквог стања. Графикон 18 показује да као највећи изазов истичу испитаници/це постојање јавних наратива којима се више промовише учешће мушкараца него жена (73.43%). Такође, скоро двије трећине испитаника/ца проблем препознаје у недостатку информисаности о значају учешћа жена у јавном животу (62.69%), као и недостатак подршке државе (62.39%).



Испитанице су искористиле могућност да дају свој додатни коментар на ово питање, а издвојени цитати изгледају као прича за себе: *„Ог малих ноћу гјевојчицама се йоказује да су мушкарци суџериорнији у односу на жене. Самим йим им се йоказује да нису довољно снажне да се изборе за своје моћносџи“*, *„Да нема жена не би било ни мушкараца, али увијек йледају да йрво зайосле мушкарце, јер су йамейнији. То слушам сваки дан.“* *„Чесџо жене нису заинџересоване“*, *„Йолийичка кулџура којом доминирају мушкарци с једне сџране и несџремносџи жена да се укључе у јавни йолийички живоџ“*, *„Изложеносџи жене јавном линчу“* *„Углавном декларайивне йолийичке о йогршци женама“*.

На крају, треба додати да су резултати проведених интервјуа и фокус групног испитивања у складу са изнад поменутих налазима, и на тај начин им дају додатну верификацију.

3.5. Ставови о родним улогама

Анализом разлика између полова у односу то ко треба да брине о различитим активностима у домаћинству испитаници мушког и женског пола се разликују у процјенама за поједине аспекте. Битно је истаћи да су жене свих старосних категорија у нешто већем проценту од мушкараца сматрале да је одговорност за обавезе у домаћинству подједнака и за мушкарце и за жене. Детаљан приказ резултата је у Табели 11.

Значајне разлике за све старосне категорије су идентификоване у односу на перцепцију о томе ко брине о трошковима домаћинства. Мушкарци у већем проценту од жена сматрају да само мушкарци требају бринути о трошковима домаћинства (од 20% до 30% испитаника свих старосних

категорија), док жене у веће проценту од мушкараца сматрају да и мушкарци и жене подједнако воде бригу о трошковима домаћинства.

Друга значајна разлика између полова је идентификована у односу на то к би требао да бира мужа за ћерку и то у узрасној категорији од 18.-24. године. 9% испитаника сматра да само мушкарци бирају мужа за ћерку, а 12% испитаница да то раде искључиво жене. И у овом случају је нешто више испитаница у категорији процјене да мужа за ћерку бирају подједнако и мушкарци и жене у домаћинству.

Значајна разлика између мушких и женских испитаника идентификована је и када у питању куповина имовине, као и куповина кућанских апарата. Мушкарци у већем проценту од жена сматрају да мушкарци воде бригу о куповини имовине и кућанских апарата, док су жене чешће од мушкараца сматрају да о тим аспектима у домаћинству и мушкарци и жене учествују једнако.

Да о посјети родитељима и родбини брине само мушкарац чешће сматрају мушкарци, док мишљење о томе да о посјетама брину само жене чешће сматрају жене.

Табела 11
Одговорности за различите активности у домаћинству

Тврдње/Питања	Год/Пол	Само мушкарци		Само жене		Једнако	
		Ж	М	Ж	М	Ж	М
1. Трошкови домаћинства	12-17	10.9	21.5	3.9	2.7	85.2	75.8
	18-24	12.7	22.5	5.3	3.2	82.1	74.3
	25+	9.1	27.5	1.4	1.1	89.5	71.4
	Σ	11.2	23.6	3.8	2.5	85.1	73.9
2. Одабир високог образовања за мушкарце	12-17	19.5	22.0	7.4	4.3	73.0	73.7
	18-24	20.1	20.9	2.9	5.8	77.0	73.3
	25+	15.9	12.	1.1	2.1	83.0	85.7
	Σ	18.7	18.8	3.6	4.4	77.7	76.8
3. Одабир мужа за ћерке	12-17	7.8	8.1	9.0	7.5	83.2	84.4
	18-24	4.1	9.0	12.2	8.4	83.7	82.6
	25+	3.3	2.1	10.9	6.3	85.9	91.5
	Σ	4.8	6.9	10.9	7.6	84.2	85.6
4. Одабир жене за синове	12-17	9.0	10.2	10.2	8.1	80.9	81.7
	18-24	11.2	8.7	3.6	6.4	85.2	84.9
	25+	9.4	4.8	4.3	2.6	86.2	92.6
	Σ	10.1	8.0	5.6	5.8	84.3	86.2
5. Куповина имовине	12-17	15.6	18.8	5.1	3.2	79.3	78.0
	18-24	11.2	17.0	3.6	3.9	85.2	79.1
	25+	9.1	15.3	2.2	0.5	88.8	84.1
	Σ	11.8	17.1	3.6	2.8	84.6	80.2
	12-17	14.1	18.8	5.1	5.4	80.9	75.8

6. Подизање кредита од финансијских субјеката	18-24	15.1	17.7	3.1	3.5	81.8	78.8
	25+	9.4	14.8	0.7	2.1	89.9	83.1
	Σ	13.2	17.2	2.9	3.6	83.9	79.2
7. Финансијски спонзорисање члана породице	12-17	11.3	12.4	5.9	7.0	82.8	80.6
	18-24	10.5	15.8	3.6	3.9	85.9	80.4
	25+	9.8	14.8	1.8	1.6	88.4	83.6
	Σ	10.5	14.6	3.7	4.1	85.8	81.3
8. Куповина кућних апарата	12-17	5.5	10.8	15.6	17.2	78.9	72.0
	18-24	6.9	11.9	10.3	13.2	82.8	74.9
	25+	5.1	7.4	15.4	13.2	89.5	79.4
	Σ	6.0	10.3	10.3	14.3	83.7	75.4
9. Посјета родитељима или родбини	12-17	1.6	5.9	9.4	6.5	89.1	87.6
	18-24	1.2	4.8	5.5	4.5	93.3	90.7
	25+	0.7	2.1	2.9	4.2	96.4	93.7
	Σ	1.2	4.4	5.8	5.0	93.1	90.7
10. Давање имена дјетету по рођењу	12-17	3.5	2.7	6.3	7.0	90.2	90.3
	18-24	2.2	6.1	3.1	3.5	94.7	90.4
	25+	1.8	3.2	2.9	4.2	95.3	92.6
	Σ	2.4	4.4	3.9	4.7	93.7	91.0
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена							

На основу резултата који су добијени о разликама између мушкараца и жена када је у питању њихов став о родним улогама евидентно је да су у односу на свако питање испитаници готово свих старосних категорија разликују (Табела 12). Мушкарци у већем проценту од жена сматрају да би жене више требало да буду посвећене породици и подизању дјете, што су одлике традиционалног схватања положаја жене нашем у друштву. Занимљив резултат је да су мушкарци појављују у знатно већем проценту од жена у категорији амбивалентног става (одговор и слажем се и не слажем се), што се може објаснити све интензивнијим утицајима савремених схватања о улози жене, који њихов и даље доминантно традиционални став полако помјерају ка амбивалентном из ког би се требао формирати став у складу са савременим схватањима.

Разлике између мушкараца и жена свих старосних категорије су идентификоване када су у питању схватања о родним улогама у породици. Мушкарци свих старосних категорија су бројнији од жена када је питању схватање да су жене срећније када брину о кући, него када су запослене, затим када је у питању схватање да мушкарци и жене не треба да подједнако да дијеле кућне послове, те када је питању схватање да би жене требале бринути искључиво о дјечи и кућним пословима, а не да се занимају учешћем у различитим друштвеним групама. Жене процентуално имају супротно мишљење о наведеним аспектима.

Значајне разлике су идентификоване код испитаника мушког и женског пола који имају 18+ година кад је у питању схватање о томе ко у породици треба да доноси одлуке. Жене се у већем проценту од мушкараца не слажу са схватањем да би жене требало да буду одговорне само за мале

одлуке које се доносе на нивоу породице, те да жене не требају доносити одлуке о кућним трошковима без мушкараца. Мушкарци у већем проценту од жена имају амбивалентан став према наведеним аспектима, дакле и слажу се и не слажу. Сличан смјер разлика је идентификован и када је у питању запослење жена ван куће, те њихова квалификација за општинске послове. Сваки трећи испитаника оба пола старосне категорије од 18.-24. године сматра да су жене мање од мушкараца заинтересоване за политику, док се већи проценат жена у односу на мушкарце са оваквим ставом не слаже.

Статистички значајне разлике између мушкараца и жена су идентификоване и када је у питању став о томе да дјеца требају радити након завршене средње школе како би помагали родитељима и то међу испитаницима старосних категорија од 12 до 24 године. Мушкарци у већем проценту од жена се са слаже са наведеним ставом.

Табела 12

Разлике између њолова у сјавау о родним улојама

Тврдње/Питања		Не слажем се		И слажем и не слажем		Слажем се	
		Ж	М	Ж	М	Ж	М
1. Жене би требало да буду одговорне само за мале одлуке на нивоу породице.	12-17	82.8	74.7	13.7	20.4	3.5	4.8
	18-24	88.8	78.5	9.3	17.7	1.9	3.9
	25+	93.1	85.2	5.4	13.8	1.4	1.1
	Σ	88.4	79.3	9.4	17.3	2.2	3.2
2. Жене су сретније када се брину о кући и породици умјесто да раде ван куће.	12-17	71.5	52.7	22.3	36.6	6.3	1.8
	18-24	69.4	53.1	25.6	30.5	5.0	16.4
	25+	77.9	59.3	16.3	26.5	5.8	14.3
	Σ	72.4	54.7	22.0	31.0	5.6	14.3
3. Мушкарци и жене морају подједнако подијелити кућне послове ако жене раде ван куће.	12-17	21.9	35.5	18.0	25.8	60.2	38.7
	18-24	15.7	23.8	20.6	28.6	62.0	47.6
	25+	17.4	25.4	19.9	29.6	62.7	45.0
	Σ	18.6	27.4	19.7	28.1	61.7	44.5
4. Жене не могу доносити одлуке о кућним трошковима без консултација са мушкарцима.	12-17	57.4	55.9	25.4	31.2	17.2	12.9
	18-24	51.0	46.6	30.9	31.5	18.2	21.9
	25+	61.6	49.2	18.1	29.1	20.3	21.7
	Σ	55.8	49.9	25.7	30.8	18.5	19.4
5. Породичне обавезе не дозвољавају женама да имају посао ван куће.	12-17	69.5	59.7	23.4	32.8	7.0	7.5
	18-24	70.1	62.7	23.2	28.9	6.7	8.4
	25+	79.7	68.8	13.8	27.0	6.5	4.2
	Σ	72.6	63.6	20.5	29.4	6.7	7.0
	12-17	65.2	50.0	23.8	26.9	10.9	23.1

6. Жене би требало да воде бригу о својој дјечи радије него да учествују у друштвеним групама.	18-24	65.3	43.4	23.2	32.8	11.5	23.8
	25+	71.4	54.5	18.8	23.8	9.8	21.7
	Σ	67.1	48.3	22.1	28.7	10.8	23.0
7. Жене су мање заинтересоване за политику од мушкараца.	12-17	54.7	48.9	29.7	29.6	15.6	21.5
	18-24	51.7	40.5	32.3	33.1	16.0	26.4
	25+	55.1	45.0	25.7	28.0	19.2	27.0
	Σ	53.5	44.0	29.7	30.8	16.8	25.2
8. Жене нису квалификоване за општинске послове.	12-17	77.0	68.8	18.8	25.3	4.3	5.9
	18-24	82.1	68.8	14.6	25.1	3.3	6.1
	25+	88.8	81.5	8.7	15.3	2.5	3.2
	Σ	82.6	72.3	14.0	22.4	3.4	5.2
9. Жене треба да се брину само о својој дјечи и кућним пословима.	12-17	82.0	64.0	10.5	28.0	7.4	8.1
	18-24	83.3	66.6	12.7	23.8	4.1	9.6
	25+	93.5	74.6	4.7	21.2	1.8	4.2
	Σ	85.9	68.1	9.8	24.2	4.3	7.7
10. Дјечаци и дјевојчице би требало да почну да раде одмах након средње школе како би финансијски издржавали своју породицу.	12-17	60.2	54.3	34.0	33.3	5.9	12.4
	18-24	66.5	57.6	29.7	32.8	3.8	9.6
	25+	72.8	65.6	21.4	28.0	5.8	6.3
	Σ	66.6	58.9	28.4	31.6	4.9	9.5
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена							

3.6. Ставови о родно заснованој дискриминацији

Идентификоване су разлике између мушких и женских испитаника различитих старосних категорија у односу на све анализирани облике дискриминације. Жене у знатно већем проценту од мушкараца сматрају да су жене из њихових заједница изложене различитим облицима родне дискриминације (Табела 13). Разлике у највећем проценту нису значајне када су питању мишљења испитаника различитих полова старосне категорије од 12.- 18. године и старосне категорије 25+. С обзиром на то да се већина питања односи на наставак школовања након завршене средње школе и могућностима запослења, могуће је да особе које имају од 18.-24. године управо у том периоду живота највише размишљају о могућностима наставка школовања и проналазка посла, те ради тога имају јасније ставове о дискриминаторном понашању према женама у њиховим заједницама. Могући разлог веће свијести испитаница о изложености жена дискриминацији јесте управо ради тога што су и оне жене, те вјероватно често и саме изложене испитиваним облицима дискриминације. Битно је нагласити да и мушкарци и жене у великом проценту сматрају да су жене понекад, често или увијек изложене различитим облицима дискриминације у њиховим заједницама.

Разлике између полова свих старосних категорија идентификоване су када је у питању наставак школовања дјевојчица након средње школе и наставак похађања факултета након ступања у брак. Преко 25% испитаница свих старосних категорија сматра да су такви облици дискриминацијског понашања заступљени често и увијек, а скоро сваки други испитаника сматра да се то у њиховим заједницама не дешава никада или се дешава ријеко. Сличан однос података добијен је и када је у питању став да су жене обесхрабрене за стицање високог образовања, ради општег вјеровања да су потребније за обављање кућних послова. Битно је нагласити да разлике између полова у овом случају нису идентификоване између испитаника старосне категорије 25+, што значи да и мушкарци и жене имају приближно исти став.

Када је у питању дискриминација приликом запослења и одређеним активностима везаним за посао, разлике су идентификоване између испитаника мушког и женског пола узраста 18+. Скоро свака трећа испитаница сматра да су различите пословне прилике доступније више мушкарцима него женама, док скоро сваки други испитаника сматра да то није никада или је ријетко случај у њиховима заједницама. Жене у већем проценту од мушкараца сматрају да женама из њихове заједнице није дозвољено да путују ради посла, као и то да образовање није у складу са пословима који су доступни женама. Слични резултати су добијени и када је у питању доступност различитих програма за развој вјештина, са то разликом што су разлике евидентирани на узорку испитаника од 12. до 24. године.

Да јавни превоз није увијек или често безбједан за дјевојке/жене сматра око 20% испитаница старосне категорије од 18. до 24. године, док сваки други испитаника ове старосне категорије сматра да то није случај никада или јесте, али ријетко.

Свака трећа испитаница сматра да ради лоших економских прилика и притиска вршњака дјечаци и дјевојчице не уписују факултете, већ почињу радити, док око 40% испитаника сматра да се то никада или ријетко дешава.

Општи је закључак да су жене у нашим срединама изложене различитим облицима родне дискриминације, као и то да мушкарци често немају развијену свијест о томе.

Табела 13

Разлике између полова о учесћалосћи родне дискриминације у заједници

Питање/Тврдња	Никад		Ријетко		Понекад		Често		Увијек		
	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	
Пол/год											
	12-17	16.4	21.5	26.6	31.7	30.9	30.1	23.0	9.1	3.1	2.2

1.Жене у заједници не могу наставити високо образовање јер су у браку и одговорне су за кућне послове.	18-24	11.7	12.9	27.5	39.9	33.3	36.3	26.3	9.6	1.2	1.3
	25+	7.2	10.1	28.6	37.0	42.4	40.7	20.3	12.2	1.4	0.0
	Σ	11.7	14.4	27.6	38.3	35.3	35.9	23.7	10.2	1.8	1.2
2.Жене у заједници су обесхрабрене од стицања високог образовања јер вјерују да су жене прикладније за кућне послове.	12-17	17.2	24.2	32.8	35.5	22.7	28.0	23.0	11.3	4.3	1.1
	18-24	12.9	15.4	27.5	41.5	32.1	29.3	23.2	13.2	4.3	0.6
	25+	10.5	15.9	32.2	37.0	36.2	34.4	19.6	11.1	1.4	1.6
	Σ	13.4	17.9	30.3	38.6	30.7	30.3	22.1	12.1	3.5	1.0
3.Дјевојцима није дозвољено да одлазе од куће како би стекле високо образовање.	12-17	25.4	29.6	30.5	35.5	27.0	26.3	15.2	5.4	2.0	3.2
	18-24	20.2	23.2	37.3	43.4	29.2	28.9	11.5	3.2	1.7	1.3
	25+	16.3	20.6	35.1	40.2	37.0	36.0	10.5	3.2	1.1	0.0
	Σ	20.5	24.2	38.4	40.4	30.8	30.2	12.2	3.8	1.6	1.5
4.Притисак вршњака и лоше економско стање породица присиљавају дјечаке и дјевојнице да почну радити умјесто да похађају факултете.	12-17	17.2	21.5	27.7	26.9	24.6	33.3	25.8	16.7	4.7	1.6
	18-24	10.3	11.3	20.3	27.7	39.2	35.7	26.1	20.9	4.1	4.5
	25+	7.2	8.5	24.3	36.0	38.8	40.7	27.5	14.3	2.2	0.5
	Σ	11.3	13.3	23.5	29.7	35.2	36.4	26.4	17.9	3.7	2.6
5.Запослење/пословне прилике су више за мушкарце.	12-17	22.3	21.5	24.2	30.6	28.1	28.0	19.9	17.2	5.5	2.7
	18-24	17.0	20.6	23.0	31.2	30.1	29.3	23.7	16.1	6.2	2.9
	25+	20.7	16.9	20.7	28.6	29.0	36.0	23.2	14.3	6.5	4.2
	Σ	19.5	19.8	22.6	30.3	29.3	30.8	22.5	15.9	6.1	3.2
6.Женама није дозвољено да путују због посла.	12-17	31.3	31.7	31.3	33.9	27.0	24.2	9.8	8.6	0.8	1.6
	18-24	23.7	27.7	35.4	41.5	27.5	27.0	11.0	3.2	2.4	0.6
	25+	22.1	20.6	31.5	42.9	33.0	31.2	11.2	3.7	2.2	1.6
	Σ	25.3	26.8	33.2	39.8	28.9	27.4	10.7	4.8	1.9	1.2
7.Јавни превоз није безбједан за дјевојке/жене.	12-17	24.2	32.3	27.0	31.2	28.9	24.2	14.5	10.2	5.5	2.2
	18-24	18.7	24.1	26.8	38.3	32.8	27.0	16.7	9.3	5.0	1.3

	25+	24.3	29.6	33.7	38.1	30.4	23.3	9.8	6.9	1.8	2.1
	Σ	21.8	27.8	28.8	36.3	31.1	25.2	14.1	8.9	4.2	1.7
8.Образовање није у складу са пословима који су доступни женама.	12-17	26.6	31.2	29.3	37.6	29.3	22.6	12.9	7.0	2.0	1.6
	18-24	22.2	28.3	29.7	38.9	32.1	23.2	14.1	8.0	1.9	1.6
	25+	23.2	24.3	29.7	33.9	30.4	30.2	14.9	10.6	1.8	1.1
	Σ	23.7	28.0	29.6	37.2	30.8	24.9	14.0	8.5	1.9	1.5
9.Програми изградње вјештина су доступнији мушкарцима.	12-17	20.7	27.4	26.6	31.2	26.6	28.5	19.5	9.1	6.6	3.8
	18-24	15.1	24.1	27.3	34.4	29.4	28.6	23.0	10.3	5.3	2.6
	25+	19.6	24.9	25.7	28.0	30.1	29.6	18.1	15.9	6.5	1.6
	Σ	17.9	25.2	26.6	3.8	28.8	28.9	20.6	11.5	6.0	2.6
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између њихова мушкараца и жена											

3.7. Приједлози за унапређење родне равноправности

На питање „Шта би требало урадити у заједници да се смањи родно засновано насиље?“, испитаници су могли одабрати понуђене одговоре или дописати одговор. На графикон 19 сумирани су њихови одговори.



Највећи број испитаника, њих више од двије трећине, као кључни начин рјешавања изазова везаних за родно засновано насиље види едукацију у школама (74.21%) и генерално повећање свијести о родно заснованом насиљу (72.31%). Радити с вјерским службеницима у заједницама на рјешавању родно заснованог насиља. Приближан проценат је и оних који сматрају да је потребно побољшати сигурност и заштиту потенцијалних жртава (66.26%).

С обзиром на предвиђене пројектне активности, битно је примјетити да више од једне трећине испитаника (38.94%) препознаје снажан потенцијал вјерских лидера у превенцији родно заснованог насиља, те

Цитат 2: Вјерски службеник

„Ми требамо својим примјером показати како се разбијају предрасуде о родно заснованом насиљу и предрасудама везаним за родне улоге у друштву. Мени не смета да узмем и умјесто своје жене раширим веш да се суши.“

сматрају да треба „Радити с вјерским службеницима у заједницама на рјешавању родно заснованог насиља“. Посебно позитиван налаз који се веже са овим је да су представници вјерских заједница који су били укључени у фокус групно испитивање препознају своју улогу и сматрају да могу дати значајан допринос у борби против родно заснованог насиља (видјети, на примјер цитат 2). Неки од примјера које су навели у току фокус групног испитивања су сљедећи:

- Да се направе едукативни леци о насиљу над дјецом и родно заснованом насиљу, а које би они могли подијелити вјерницима ;
- Подијелити искуства у смислу позитивних примјера, првенствено примјере гдје се спријечило насиље и да је жртва подржана;
- Јачати сарадњу између центара за социјални рад и вјерских заједница;
- Показати лични примјер другима у циљу смањења стереотипа;
- Направити више дијалогских емисија у којима ће вјерски службеници говорити о родно заснованом насиљу.
- Настојати упућивати на аутентично тумачење вјере, које је неријетко практикована (у БиХ) кроз различите погрешне културолошке форме и негативне елементе у традиција.

Цитат 3: Жена, учесница ФГД

„Конкретно знам више примјера у којима су жене требале подршку али је никада нису добиле од система, на начин на који је то тренало. Нешто се започне, али жене углавном остану саме у некој борби.“

Такође, ставови жена учесница фокус групе и проведених интервјуа потпуно су у сагласности са изнад поменутих резултатима. Наиме, едукација и подизање свијете се идентификује као кључни фактор за будуће специфичније кораке.

Међутим, позивајући се на примјере које конкретно познају, жене су као велики проблем издвојиле недовољан квалитет и ефикасност рада служби заштите (ИЗ, И4), те сматрају да у томе правцу и требају ићи унапрјеђења.

3.8. Насиље над дјецом и кршење права дјетета

С обзиром на то да нису идентификоване разлике између испитаника мушког и женског пола у односу на њихов став према томе ко све може бити дио мреже за трговину људима, приказане су фреквенције одговора по узрасним категоријама и за цијели узорка (Табела 14.). Значајно је нагласити да се испитаници свих старосних категорија у највећем проценту слажу са свим тврдњама. На нивоу цијелог узорка, највећи број испитаника (72.0%) има развијену свијест о томе да су трговци људима дио организованих криминалних мрежа. Тврдња са којом се у највећем проценту нису слагали или су имали амбивалентан став се односи на то да чланови породице могу бити трговци људима. Идентични резултати су добијени када су у питању само испитаници старосне категорије од 12. до 18. године и од 18. до 24. године. Разлика код испитаника старосне категорије 25+ у односу на претходно поменуте испитанике јесте у томе што су они једнак степен слагања исказали и са тврдњом да се интернет може користити за регрутовање жртава трговине људима.

На основу добијени резултата се може закључити да испитаници имају развијену свијест да су особе које су укључене у трговину људима дио организованих криминалних група, али да би евентуалне активности у контексту превентивног дјеловања требале ићи у смјеру информисања о томе ко све може да се бави трговином људима. Значајно је да већина испитаника свих старосних категорија истиче да чланови породице не могу бити трговци људима, што може имплицирати на то да је породица значајан ресурс заштите, посебно младих људи, од изложености трговини људима.

Табела 14.

Слав о њоме ко све може бити дио мреже за трговину људима

Тврдња/Питање		Не слажем се	И слажем и не слажем се	Слажем се
1. Трговци људима су дио организованих криминалних мрежа.	12-17	16.5	21.3	62.2
	18-24	9.6	16.3	74.1
	25+	6.5	13.5	80.0
	Σ	10.6	16.9	72.6
2. Интернет се може користити за регрутовање жртава.	12-17	14.0	25.3	60.6
	18-24	9.7	19.5	70.8
	25+	4.9	14.8	80.2
	Σ	9.5	19.7	70.7
3. Пријатељи могу бити трговци људима.	12-17	20.6	30.1	49.3
	18-24	17.1	28.7	54.2
	25+	16.6	24.9	58.5
	Σ	17.9	28.0	54.1
4. Чланови породице могу бити трговци људима.	12-17	24.9	29.2	45.9
	18-24	18.7	29.1	52.3
	25+	21.3	29.2	49.5
	Σ	21.1	29.2	49.8
5. Младић или дјевојке могу бити трговци људима.	12-17	17.4	31.2	51.4
	18-24	13.7	25.4	60.9
	25+	14.4	25.2	60.4
	Σ	14.9	26.9	58.2
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између славова испитаника/ца различитих старосних категорија.				

3.8.1. Насиље према дјеци

На основу добијених резултата који се односе на препознавање различитих облика насиља усмјереног према дјеци, закључак је да највећи проценат испитаника свих старосних категорија (између 60% и 90%) наведене облике понашања препознаје као насилне. Значајно је нагласити да су испитанице нешто бројније од испитаника свих старосних категорија, када је у питању успјешно препознавање насилних облика понашања, с тим што су разлике између полова статистички значајне само када је у питању узраст од 18. до 24. године живота. Испитанице у већем проценту од испитаника све испитиване облике понашања перципирају као насилне.

Битно је истаћи да је идентификован одређени проценат испитаника и мушког и женског пола (до 10% укупног узорка) који наведене облике насилног понашања не перципира као насиље. У складу са тим, чак 3% укупног узорка испитаника и 2.5% испитаница сматра да сексуално злостављање и премлаћивање дјетета није насилно понашање. Нешто већи проценат је оних који сматрају да шамарање није насиље. Највећи проценат оних који имају овакво мишљење је управо у узрасној категорији од 12. до 18. године. Могуће је да су међу овим испитаницима управо они који такво насиље и доживљавају, те га зато и не препознају као насилно, јер су томе често изложени. 11% укупног узорка мушкараца сматра да је премлаћивање дјетета понекад насилно понашање. Остали наведени облици понашања су понекад или нису уопште насиље према дјеци за од 15% до 20% укупног узорка мушкараца и жена.

Закључак је да будуће активности везане за превенцију насиља над дјецом треба усмјерити на све старосне категорије и оба пола. Иако у нашој земљи и даље преовладава традиционални начин васпитања (посебно у мањим срединама) који подразумијева и одређене облике физичког кажњавања дјеце ипак је изузетно забрињавајући податак да у овако великом укупном узорку постоје испитаници за које сексуално насиље и премлаћивање дјеце није насилно понашање.

Табела 15.

Разлике између испитаника у односу на пол и препознавање врста насилног понашања према дјеци

Тврдња/Питање	Године/Пол	Да		Понекад		Не	
		Ж	М	Ж	М	Ж	М
1. Сексуално злостављање.	12-17	87.5	88.2	6.3	5.9	6.3	5.9
	18-24	93.3	89.7	5.3	8.0	1.4	2.3
	25+	93.8	93.1	5.4	4.8	0.7	2.1
	Σ	91.9	90.2	5.6	6.6	2.5	3.2
2. Занемаривање дјетета и његових потреба.	12-17	80.1	70.2	15.6	21.5	4.3	6.5
	18-24	77.5	67.8	20.8	27.3	1.7	4.8
	25+	78.3	71.4	19.2	26.5	2.5	2.1

	Σ	78.4	70.0	18.9	25.5	2.6	4.5
3. Одбијање, емоционално неприхватање дјетета.	12-17	77.7	76.3	16.4	16.7	5.9	7.0
	18-24	81.3	73.0	15.8	20.9	2.9	6.1
	25+	78.6	74.6	19.9	22.8	1.4	2.6
	Σ	79.6	74.3	17.2	20.3	3.3	5.4
4. Вријеђање дјетета.	12-17	80.5	80.1	13.3	14.5	6.3	5.4
	18-24	89.0	79.4	9.3	17.0	1.7	3.5
	25+	86.2	82.5	12.0	13.8	1.8	3.7
	Σ	85.9	80.5	11.2	15.5	2.9	4.1
5. Премлаћивање.	12-17	84.0	81.7	9.4	12.4	6.6	5.9
	18-24	91.9	83.0	7.2	13.8	1.0	3.2
	25+	89.9	93.7	8.7	5.3	1.4	1.1
	Σ	89.2	85.6	8.2	11.1	2.6	3.4
6. Уцјењивање дјетета.	12-17	77.3	74.7	15.6	19.4	7.0	5.9
	18-24	87.3	74.3	10.5	21.2	2.2	4.5
	25+	83.0	81.	14.5	15.3	2.5	3.2
	Σ	83.4	76.4	13.1	19.1	3.6	4.5
7. Тешко нарушавање приватности дјетета, ограничавање комуникације, ухођење.	12-17	78.5	81.2	13.7	12.9	7.8	5.9
	18-24	84.7	71.7	13.2	21.2	2.2	7.1
	25+	76.1	72.0	18.5	22.8	5.4	5.3
	Σ	80.5	74.3	14.8	19.4	4.6	6.3
8. Шамарање.	12-17	75.4	76.3	16.0	15.6	8.6	8.1
	18-24	87.8	72.0	8.6	21.5	3.6	6.4
	25+	82.2	86.2	14.5	10.6	3.3	3.2
	Σ	82.8	77.1	12.3	16.9	4.8	6.0
<i>*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена</i>							

У односу на став према врстама казни за дјецу све идентификоване разлике између полова се односе на испитанике узраста од 18. до 24. године. У одговорима само на једну тврдњу идентификоване су разлике и међу испитаницима старосне категорије 25+ (Табела 16).

Жене се у већем проценту од мушкараца не слажу да је физичко кажњавање адекватна метода васпитања дјетета. Значајно је напоменути да се ово односи на екстремније облике кажњавања, попут „премлаћивања“ дјетета. Када су у питању блажи облици физичког кажњавања, жене га у већем проценту одобравају у односу на мушкарце. Мушкарци у већем проценту од жена сматрају да су традиционалне строге методе васпитања дјетета најефикасније, те да је кажњавање, иако некада окротно, увијек за добро дјетета. Сваки трећи испитаник (узраста од 18. до 24. године) сматра да родитељи не смију дозволити дјетету да доводи у питање њихов ауторитет, као и то да је у реду пријетити дјетету. Већи проценат мушких испитаника у односу на женске сматра да је у реду викати на дијете, док већи проценат испитаница у односу на испитанике сматра да морају увијек бити позитивне и ненасилне.

На основу добијених резултата у цјелини, може се закључити да испитанице мање подржавају кажњавање као начне васпитања дјеце од испитаника. На ниво цијелог узорка може се закључити да су испитаници сагласни са тим да су казне адекватан начин васпитања дјеце, али се у већем проценту не слажу да те казне требају бити престоге, као што је нпр. премлаћивање дјетета или викање.

Табела 16

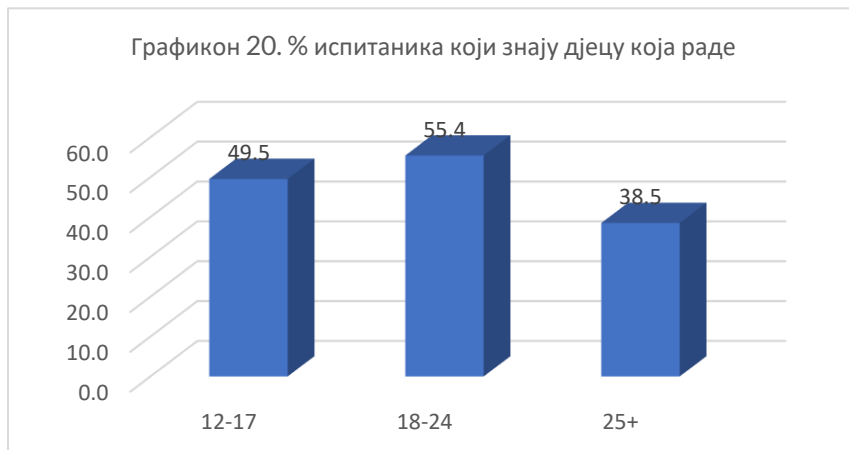
Разлике између њолова у сјавау љрема врсиама казни за дјецу

Питање/тврдња	Године/Пол	Не слажем се		И слажем и не слажем се		Слажем се	
		Џ	М	Џ	М	Џ	М
1. Дисциплинске мјере увијек морају бити позитивне и ненасилне.	12-17	12.9	17.7	22.3	28.0	64.8	54.3
	18-24	13.9	28.3	26.1	27.0	60.0	44.7
	25+	17.4	16.4	27.2	28.6	55.4	55.0
	Σ	14.6	22.2	25.4	27.7	60.0	50.1
2. Нема потребе да тучете дијете, довољна је пажња и љубав родитеља да дијете буде послушно.	12-17	28.5	37.1	48.8	42.5	22.5	20.4
	18-24	32.1	29.9	39.5	42.8	28.5	27.3
	25+	25.7	32.8	36.3	35.4	37.7	31.7
	Σ	29.3	32.7	41.2	40.7	29.6	26.7
3. Родитељи не смију дозволити својој дјечи да доводе у питање њихове одлуке.	12-17	61.7	54.8	24.2	28.0	14.1	17.2
	18-24	48.1	40.8	28.0	25.4	23.9	33.8
	25+	40.2	43.4	28.6	29.1	31.2	27.5
	Σ	49.5	45.3	27.2	27.1	23.4	27.6
4. Истући дијете је повремено ефикасно, али само у благом облику.	12-17	31.6	37.1	21.5	23.7	46.9	39.2
	18-24	27.3	35.7	14.1	24.1	58.6	40.2
	25+	24.3	38.3	15.2	15.3	60.5	46.6
	Σ	27.6	36.7	16.4	21.6	56.0	41.7
5. Премлаћивање као дисциплинска мјера је апсолутно неприхватљиво.	12-17	65.6	59.1	26.2	28.5	8.2	12.4
	18-24	61.5	48.6	29.2	33.8	9.3	17.7
	25+	44.6	49.2	38.0	35.4	17.4	15.3
	Σ	57.7	51.6	30.9	32.8	11.4	15.6
6. Традиционалне, строге методе васпитања дјеце су најбоље и најефикасније.	12-17	55.9	53.2	28.1	30.6	16.0	16.1
	18-24	53.6	43.1	27.5	29.6	18.9	27.3
	25+	50.0	55.0	29.7	29.1	20.3	15.9
	Σ	53.2	49.1	28.3	29.7	18.5	21.1
7. Кажњавање дјетета, иако понекад окрутно, увијек је за његово добро.	12-17	75.4	69.9	17.6	23.7	7.0	6.5
	18-24	77.3	62.1	17.5	26.4	5.3	11.6
	25+	72.8	74.1	18.8	18.5	8.3	7.4
	Σ	75.5	67.5	17.9	23.5	6.6	9.0
	12-17	75.4	69.4	18.4	23.1	6.3	7.5
	18-24	73.9	60.1	20.1	28.9	6.0	10.9

8. Тјелесно кажњавање је корисно да дијете ојача и боље се припреми за живот.	25+	61.2	62.4	27.9	24.9	10.9	12.7
	Σ	70.6	63.3	21.9	26.2	7.5	10.5
9. У реду је пријетити дјетету да добије информацију.	12-17	49.2	54.8	34.8	26.9	16.0	18.3
	18-24	51.2	42.8	31.1	29.3	17.7	28.0
	25+	44.9	49.2	33.3	32.3	21.7	18.5
	Σ	48.8	47.8	32.7	29.4	18.5	22.7
10. Прихватљиво је викати на дијете када се лоше понаша.	12-17	76.6	71.0	17.2	22.0	6.3	7.0
	18-24	77.0	63.3	16.5	26.7	6.5	10.0
	25+	68.8	74.1	22.8	17.5	8.3	8.5
	Σ	74.5	68.4	18.5	22.9	6.9	8.7
11. У реду је ударити дијете штапом када се лоше понаша.	12-17	65.2	59.1	26.2	29.6	8.6	11.3
	18-24	58.4	52.1	27.5	30.5	14.1	17.1
	25+	50.7	51.9	31.5	34.9	17.8	13.2
	Σ	58.0	53.9	28.3	31.5	13.7	14.6
12. Лупање по задњици не сматра се физичким насиљем.	12-17	18.8	24.7	26.6	22.6	54.7	52.7
	18-24	17.0	29.9	24.6	28.0	58.4	42.1
	25+	19.6	17.5	21.7	29.6	58.7	52.9
	Σ	18.2	25.1	24.3	27.0	57.5	48.0
*Обојене ћелије означавају постојање статистички значајних разлика између ставова мушкараца и жена							

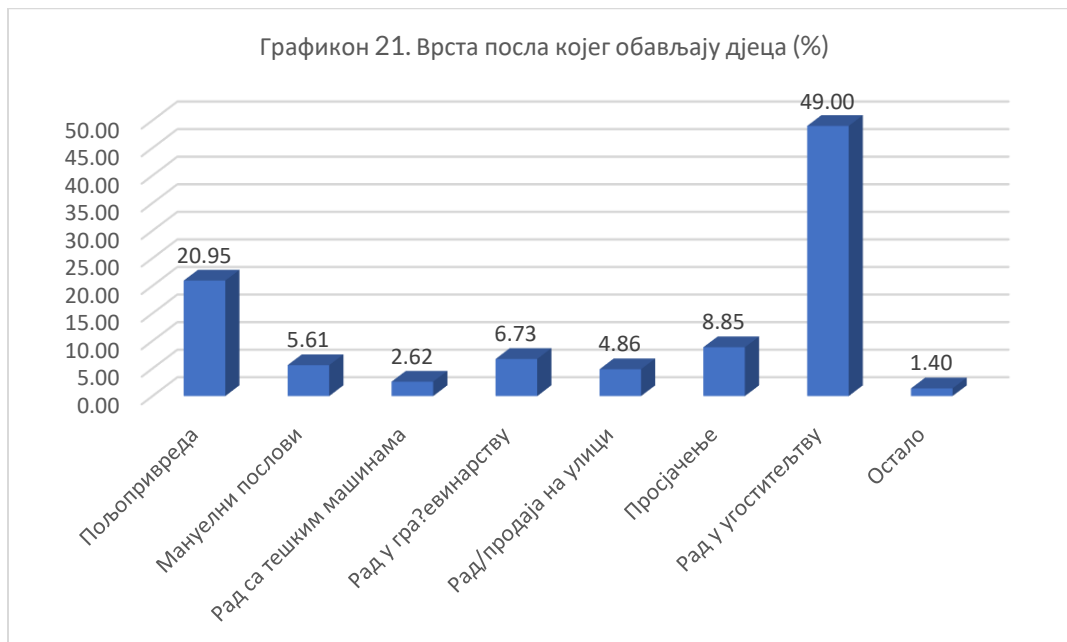
3.8.2. Page gjece

Половина од укупног броја испитаника/ца (49.02%) познаје једно или више дјеце која раде у њиховој заједници, при чему нема разлика између ставова мушкараца и жена. Ипак, статистички значајне разлике постоје у односу на доб испитаника ($p < 0.01$). Наиме, више него свака друга млада

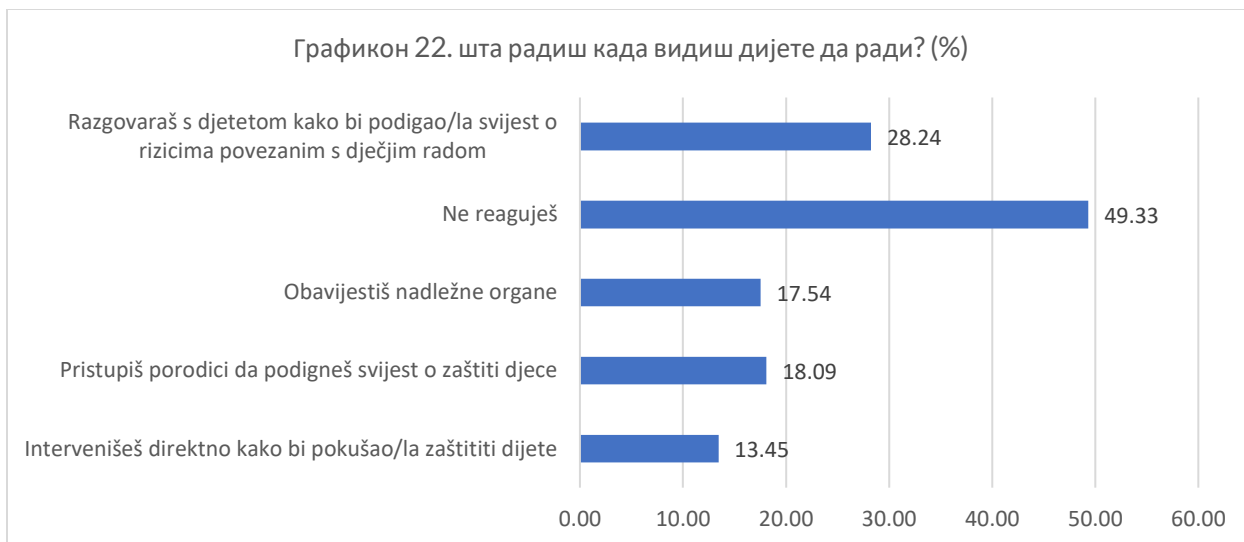


особа (55.4%) истиче да познаје дјецу која раде у њиховој заједници. Са друге стране, нешто више од једне трећине особа старијих од 25 година истичу исто (Видјети графикон 20).

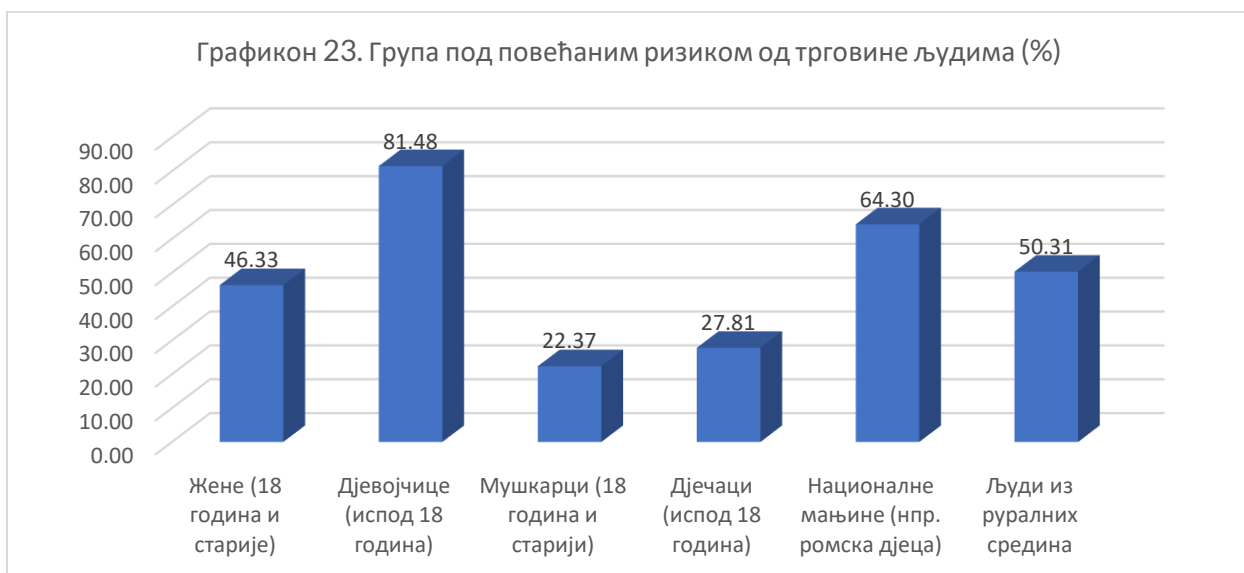
Када је у питању врста посла коју обављају дјеца у заједници, од оних испитаника/ који су претходно истакли да знају дјецу која раде, сваки други (49.00%) истиче да је ријеч о **раду дјеце у угоститељским објектима**, а сваки пети (20.95%) истиче да дјеца раде у **пољопривреди**. Сваки једанаести испитаник/ца познаје дијете које је укључено у просјачење на улици (Видјети графикон 21).



Графикон 22. приказује одговор испитаника/ца на питање „Шта радиш када видиш дијете како ради?“. Посебно је важно примјетити да половина њих (49.33%) не реагује никако, а тек сваки шести испитаник (17.54%) истиче да би такав случај пријавило надлежној служби.

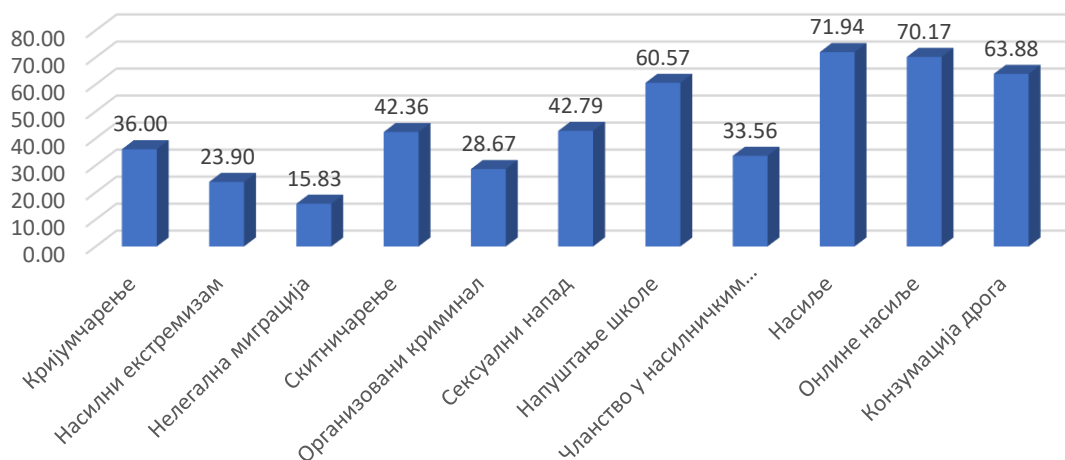


По мишљењу испитаника/ца, групе које су најизложеније ризику од трговине људима су дјевојчице, припадници националних мањина и људи из руралних средина (Видјети графикон 23). Са друге стране, важно је примјетити да само једна четвртина испитаника/ца (27.81%) перципирају дјечачке као категорију у ризику од трговине људима.



Према досадашњој пракси у њиховим заједницама, преко 60% испитаника је идентификовало сљедеће опасности с којима се суочавају дјеца у ризику: Напуштање школе, насиље уопште и онлајн насиље (видјети графикон 24). С обзиром да су то заправо генерички одговори, међу специфичнијим облицима ризичног понашања испитаници су најчешће истицали конзумацију дрога (63.88%) сексуални напад (42.79%), скитничење (42.36%).

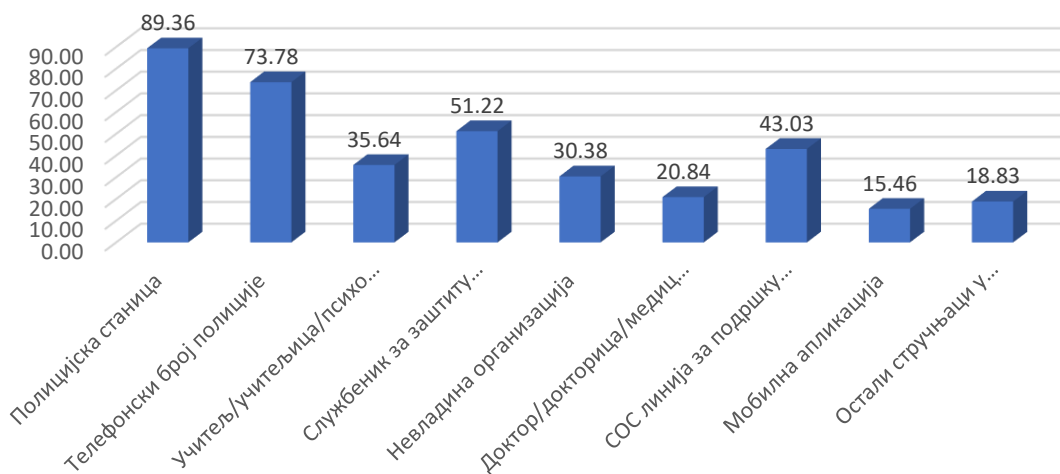
Графикон 24. Опасности са којима се суочавају дјеца у ризику (%)



3.8.3. Идентификација, пријава и подршка дјеци која су пријавила насиље

Графикон 25 приказује резултате о мишљењу испитаника/ца у вези са каналима којима се може пријавити сумња на трговину људима. С обзиром да су имали могућност да обиљеже једну или више понуђених опција (видјети графикон 25), највећи број испитаника/ца (89.36) препознаје полицијску станицу као мјесто гдје се може пријавити трговина, као и телефонски број полиције (73.78%). Са друге стране, половина испитаника/ца (51.22%) истиче да је могући канал пријаве „службеник за заштиту дјецe“, који у формалном систему БиХ не постоји као такав.

Графикон 25. Став о могућим каналима пријаве трговине људима (%)



Више од половине испитаника/ца из укупног узорка (58.80%), истиче да не познаје механизме заштите дјецe. Графикон 26 приказује да је највећи проценат оних који не познају такве механизме међу категоријом младих од 18-24 године (63.10). Више него свако друго дијете (56.33%) које је било дио узорка, сматра да не зна који су то механизми њихове заштите. У односу на ово питање, статистички значајне разлике између ставова мушкараца и жена постоје само у категорији особа са 25+ година ($p < 0.01$). Наиме у тој старосној групи испитаника ($N=465$), значајно већи проценат жена (49.64%) него мушкараца (39.68%) исказује да познаје механизме заштите дјецe.



Међу оним испитаницима/цама који су истакли да познају механизме заштите дјецe, готово подједнако су препознати у упитнику понуђени механизми. Као што приказује графикон 27, приближно двије трећине (Између 63.56% за Школа/наставник/ца и 68.30% за Дежурна СОС линија) испитаника/ца препознаје сваки од механизма.



4. Прилози

Прилог 1. Методолошки приступ (Дизајн)



Gender%20analysis%
20design-1-3-2023-Fi

Прилог 2. Додатни налази

Мјесто из којег испитаници/це долазе	Број/Учесталост	Процент (%) у укупном узорку	
Валидни одговори	Sarajevo	188	11.49
	Tuzla	120	7.33
	Brčko	99	6.05
	Zenica	154	9.41
	Banovići	53	3.24
	Goražde	55	3.36
	Kotor Varoš	2	0.12
	Lukavac	50	3.06
	Kalesija	48	2.93
	Petrovo	48	2.93
	Prnjavor	51	3.12
	Tošić	23	1.41
	Kakanj	36	2.20
	Doboj	42	2.57
	Bihać	50	3.06
	Livno	48	2.93
	Žepče	51	3.12
	Orašje	48	2.93
	Banja Luka	115	7.03
	Bugojno	43	2.63
Novi Travnik	54	3.30	

Sanski Most	46	2.81
Jajce	54	3.30
Bijeljina	87	5.32
26	5	0.31
27	2	0.12
28	2	0.12
29	1	0.06
30	2	0.12
31	1	0.06
32	1	0.06
33	10	0.61
34	2	0.12
35	2	0.12
36	4	0.24
37	1	0.06
38	2	0.12
39	2	0.12
40	2	0.12
41	3	0.18
42	1	0.06
43	1	0.06
44	1	0.06
45	3	0.18
46	2	0.12
47	1	0.06
48	1	0.06
49	1	0.06
50	15	0.92
51	1	0.06
52	1	0.06
53	1	0.06
Total	1636	100.00